

עיריית יבנה

קריית חינוך ע"ש גינסבורג

האורן 20 יבנה | טל. 08-9437106 | פקס. 08-9427701
מייל. ginsburg20@gmail.com

קריית חינוך ע"ש
גינסבורג

חוברת עבודה בתנ"ך

מלווה תהליך למידה

שכבת ז' – שמי :

מהדורה פנימית בלבד, שנה"ל תשפ"ב, 2021-2022 ©

הספרים הנלמדים :

א. ספר יונה

ב. ספר שמואל א'

ג. ספר שמואל ב'

ד. ספר מלכים א'

מהדורה שנייה, פנימית, לא להפצה מחוץ לביה"ס, 06.2021

עריכה, כתיבה וסיכום : חיים אריה כהנא ©

יעוץ פדגוגי : ד"ר ענת שחר ברבי

תוכן העניינים :

4	דבר מנהלת חט"ב.....
5	מבוא.....
6	תכנית ודרישות הלימודים
8	מבוא למקרא
16	מושגים בתנ"ך
17	ציר הזמן
18	ספר יונה
33	הערכה יצירתית
35	הקדמה לספרי שמואל
37	שמואל א'
55	שמואל ב'
60	מלכים א'
68	נבואה
70	מילון מושגים

תלמידים יקרים,

לפניכם חוברת תנ"ך שפותחה ע"י צוות התנ"ך בחט"ב, החוברת תלווה אתכם לאורך כל שנת הלימודים, כחלק מהלמידה.

אני מאמינה שלימודי התנ"ך מהווים את הבסיס התרבותי והערכי של עם ישראל בכלל ושל האנושות בכלל. לימודים אלה יעשירו אתכם בתחומים רבים בחיים.

חשוב לי לשתף אתכם בדבריו של פרופ' אליקים רובינשטיין במכתבו למורי התנ"ך בקריית החינוך (מיום 2.12.19) :

“ מדוע ללמוד תנ"ך ?

התנ"ך הוא “שטר הקניין” של עמנו לארצנו ; הוא יסוד ריבונותנו בה. בהכרזת העצמאות מתש"ח נכתב “בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי”. ועוד נאמר בהכרזה, כי מדינת ישראל “תהא מושתתת על יסודות החרות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל”. דוד בן-גוריון, ראש וראשון לאבות המייסדים של המדינה, עיגן את חשיבתו הרוחנית והרעיונית בתנ"ך.

בשובנו אל המעיינות החיים והמפכים של ספרי התנ"ך, אנו נחשפים לתכנים שהם ערש מורשתנו הלאומית, וגם הונחלו לדתות ותרבויות אחרות, שבין בניהן גם אזרחי ישראל.

לכן חשוב כל כך לימוד התנ"ך, והאתגר הוא כיצד להאהיב אותו על דור צעיר, כהמשך ישיר לרוח התנ"כית שפיעמה בדור התקומה. ”

בכבוד רב,

אריאלה כהן, מנהלת חט"ב

מבוא

תלמידים יקרים,

חוברת זו שלפניכם, עובדה במיוחד עבורכם, בכדי ללוות את תהליך הלמידה, לא רק לאורך שיעורי התנ"ך אלא גם לקראת תהליכי ההערכה השונים, מבוחן, מבדק ועד מבחן והעבודה בהערכה חלופית.

עליכם לעקוב אחר הוראות המורה, ולבצע את המטלות בעיון רב, כדי להבין ולהשכיל בפרקי התנ"ך הנלמדים. שנה זו היא שנה חשובה ביותר שכן היא שנת מעבר בין היסודי לחט"ב ולימודי התנ"ך מעניקים לכם כלים להתמודדות בהמשך גם עם שאלות הבגרות ברמה הגבוהה ביותר.

פיתוח החשיבה העצמאית והביקורתית היא אבן יסוד בפדגוגיה החדשנית הקוראת לגמישות מחשבתית ויצירתיות בונה.

ביצוע המטלות באופן אישי יענה על הדרך בה אתם הולכים.

אנו צוות התנ"ך בחט"ב, עומדים לרשותכם בכל עזרה נדרשת בהבנה ובלמידה.

בהצלחה מאיתנו,

צוות התנ"ך – שכבת ז'

תכנית ודרישות הלימודים

תכנית הלימודים

מטרות/ נושא יחידת ההוראה	מושגים עיקריים
מבוא ומיומנויות למידה	שמות התנ"ך, התמצאות בתנ"ך, הקאנון, תקופות במקרא, ספרים חיצוניים, מחברי המקרא, חשיבות לימוד התנ"ך בימינו
ספר יונה	שליחות, בריחה, והעונש (סערה בלב הים) פרק א' יונה בבטן הדג פרק ב' תשובה, דין ורחמים פרקים ג' – ד'
הערכה חלופית עבודה יצירתית – ספר יונה	דף עיתון הכולל ריאיון עיתונאי / מצגת הכוללת תוכן ספר יונה, 2 מסרים, 5 חוקי התנהגות חברתיים וכן הסברם, עצות ליונה וקומיקס + רפלקציה
שמואל א' - מבוא	ספר שמואל על רצף הזמן
שמואל א', פרק א'	נביא נולד
שמואל א', פרק ב'	חטאי בני עלי והפיכת שמואל לנביא
שמואל א', פרק ח'	משפט המלך
שמואל א', פרק ט'	שאל הולך לחפש את אתונות אביו : שאל המלך
שמואל א', פרק ט"ו	הקרע בין שמואל לשאול
שמואל א', פרק ט"ז	המלכת דוד
שמואל א', פרק י"ז	מלחמת דוד בגוליית
שמואל א', פרק י"ח	קנאת שאול בדוד
שמואל ב', פרק א'	מות שאול וקמת דוד
שמואל ב', פרק ה'	המלכת דוד על כל ישראל פס' א' – ה' כיבוש ירושלים מידי היבוסיים פס' ו' – י' הרחבת משפחת המלוכה פס' י"ג – ט"ז
שמואל ב', פרק ו'	דוד מעלה את ארון ה' לירושלים
שמואל ב', פרק ז'	דוד פונה לנתן הנביא בבקשה לבנות בית לה', וסירוב ה' לבקשתו של דוד
מלכים א', פרק י'	ביקורה של מלכת שבא א' – י"ג מלכת שבא במדרשים ובאגדות עם
מלכים א', פרק י"א	חטאי שלמה וקריעת הממלכה מעליו א' – י"ג הנבואה על פיצול הממלכה כ"ו – מ"ג

מהו נביא, מי בוחר את הנביא, תכונות הנביא, סוגי נביאים, חוויית הנבואה, סיום תקופת הנביאים	נבואה - מבוא
אמצעים ספרותיים (אומנותיים)	מושגים מקראיים

דרישות הלימודים

- א. ספר תנ"ך מלא, ללא פירושים בהוצאת קורן – המעלות (בלבד), בגודל בינוני ומעלה.
כל תלמידה מחויב שיהיה לו ספר תנ"ך בכל שיעור. ספר התנ"ך ילווה אתכם עד הבגרות בתיכון
- ← יש לרשום שם מלא וכיתה על התנ"ך !
- ב. מחברת או קלסר למקצוע התנ"ך
- ג. חוברת מלווה תהליך למידה (עם שם מלא)
- ד. שמרדפים לשמירת המבחנים והבחנים
- ה. נוכחות מלאה בשיעורים וביצוע המטלות בחוברת לפי הוראת המורה המלמד
- ו. חזרה על הנלמד לפני כל אירוע הערכה
- ז. הגשת הערכה החלופית בתיקייה נפרדת בזמן

בהצלחה !

מבוא למקרא

א. מהו התנ"ך ?

ראשי התיבות של השם "תנ"ך": תורה נביאים וכתובים.
התנ"ך הוא "ספר הספרים" המקודש של עם ישראל, הוא המקור לתולדותיו, דתו, מצוותיו ותרבותו.
ספר זה הוא הבסיס לקיומו של העם היהודי והבסיס לזכותו על ארץ ישראל.

ב. כיצד מכונה התנ"ך ?

התנ"ך : שמותיו וכינויו

1. תנ"ך – השם מבוסס על צירופם של ראשי התיבות של חלקי הספר: תורה, נביאים, כתובים.
2. מקרא - על שום שקוראים בו בשבתות, חגים ומועדים שונים.
3. כתבי הקודש - שם זה בא להבדיל כתבים (ספרים) אלו מבין כתבי החול שבהם ניתן לקרוא בכל זמן ומקום.
4. תורה - על שמו של החלק הראשון, המפורסם והידוע מבין שלושת חלקיו של הספר (תורה, נביאים, כתובים).
5. ספר הספרים - השם מציין את ההערכה הרבה שרוכשים לספר. משום שהוא נחשב לספר החשוב והנעלה שבספרים.
6. כ"ד הספרים - השם מבליט את העובדה שהספר אינו ספר אחד אלא קבוצה של כ"ד ספרים נפרדים.

ג. מהם קבצי התנ"ך ?

התנ"ך כולל בתוכו קובץ של יצירות שנתחברו בידי אנשים רבים, בעיקר בתקופת בית ראשון. היצירות כונסו יחד וקודשו במאה הראשונה לספירה. פעולת כינוס הספרים וקידושם נקראת "קנוניזציה".
לאחר תהליך קידוש הספרים לא ניתן להוסיף עליהם ואין לגרוע מהם.
הסיפור המקראי הוא בעיקר סיפור היסטורי מנקודת מבט דתית מפני שההשגחה האלוהית מכוונת את האירועים. לא כל החיבורים שנכתבו באותה תקופה נמצאים בספר התנ"ך משיקולים שונים של העורכים.
הספרים שלא נמצא להם מקום בתנ"ך נכללים בספרים הנקראים "ספרים חיצוניים", לדוגמא : משלי "בן סירא", ספר "חשמונאים – מקבים".

ד. שמם של 24 כתבי הקודש:

- **חמשת חומשי התורה:** בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים.
- **ספרי הנביאים:** ראשונים: יהושע, שופטים, שמואל, מלכים.
אחרונים: ישעיהו וירמיהו, יחזקאל ותרי עשר (הכולל בתוכו שניים עשר ספרים קצרים).
- **ספרי הכתובים:** תהילים, משלי, איוב, דניאל עזרא ונחמיה, דברי הימים. מגילות רות, אסתר, איכה, קהלת ושיר השירים.

ה. כיצד מחולק התנ"ך?

כל ספרי התנ"ך מחולקים לפרקים ולפסוקים. ספרי התורה מחולקים גם לפרשות. החלוקה של ספרי התורה לפסוקים ולפרשות היא חלוקה יהודית מקורית. לא כן החלוקה לפרקים. זוהי חלוקה נוצרית שנעשתה תחילה בידי המעתיקים הנוצרים של תרגום התורה ליוונית וללטינית. החלוקה הסופית לפרקים נעשתה בידי כומר קתולי מאנגליה. הוא קבע בשנת 1205 את החלוקה לפרקים המקובלת עד היום.

בשנת 1516 יצא לאור בוונציה שבאיטליה התנ"ך העברי הראשון עם החלוקה לפרקים, ממנו התפשטה השיטה לכל דפוסי התנ"ך. לא תמיד מתאימה החלוקה לפרקים לתוכן, לפעמים היא אף מנוגדת לנוסח המסורה (הנוסח המקובל ביותר היום).

למרות זאת נאלצו היהודים לקבל את חלוקת הפרקים הנוצרית, וזאת מכיוון שבתקופות שונות כמו השלטונות על היהודים ויכוחים עם אנשי דת נוצרים, שציטטו מובאות מן התנ"ך על-פי אותה החלוקה לפרקים.

מדי שבת קוראים בבית הכנסת פרשה אחת מהתורה הנקראת "פרשת השבוע", ולאחריה קוראים פרק מנביאים הנקרא "הפטרה".

נוהגים לסמן פרקים ופסוקים באותיות הא"ב. לכל אות יש גם ערך מספרי:

א=1	י"א=11	כ"א=21	ל"א=31
ב=2	י"ב=12	כ"ב=22	ל"ב=32
ג=3	י"ג=13	כ"ג=23	ל"ג=33
ד=4	י"ד=14	כ"ד=24	ל"ד=34
ה=5	ט"ו=15	כ"ה=25	ל"ה=35
ו=6	ט"ז=16	כ"ו=26	ל"ו=36
ז=7	י"ז=17	כ"ז=27	ל"ז=37
ח=8	י"ח=18	כ"ח=28	ל"ח=38
ט=9	י"ט=19	כ"ט=29	ל"ט=39
י=10	כ=20	ל=30	מ'=40

נ = 50
ס = 60
ע = 70
פ = 80
צ = 90
ק = 100
ר = 200
ש = 300
ת = 400

וכך הלאה

פעילות 1:

1. תנ"ך – אלו ראשי תיבות של : _____
2. התורה כוללת על פי הסדר את הספרים : _____ , _____ , _____ , _____ , _____
3. הקובץ נביאים נחלק לשני חלקים עיקריים : _____ ו _____ .
4. הקובץ תרי עשר נמצא בקובץ _____ והוא כולל את הספרים : _____
5. חלוקת התנ"ך לפרקים היא חלוקה _____ חלוקת התורה לפסוקים ולפרשות היא חלוקה _____
6. סכם מהי "פרשת השבוע" ומהי "הפטרה"! היעזר בספרי יעץ ובאינטרנט.

פעילות 2:

אנו סופרים כ"ד (24) ספרים בתנ"ך מכיוון שיש מספר ספרים בתוכו הנחשבים **ספר אחד!**

השלם - הספרים הנחשבים לספר אחד:

1. ספר _____ בקובץ נביאים ראשונים.
2. ספר _____ בקובץ נביאים ראשונים.
3. ספר _____ בקובץ נביאים אחרונים.
4. ספר _____ בקובץ כתובים.
5. ספר _____ בקובץ כתובים.

פעילות 3:

מלא את רשימת הספרים עפ"י הסדר בתנ"ך :

קובץ תורה:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

קובץ נביאים (ראשונים ואחרונים) :

_____	6.
_____	7.
_____	8.
_____	9.
_____	10.
_____	11.
_____	12.
_____	13.

קובץ כתובים :

_____ .14	} אמ"ת	_____ .20 מגילת
_____ .15		_____ .21 מגילת
_____ .16		_____ .22
_____ .17 מגילת		_____ .23
_____ .18 מגילת		_____ .24
_____ .19 מגילת		

ו. קיצורי שמות לספרי התנ"ך

1. הקיצור של ספרים ששם בן מילה אחת - מורכב משתי אותיות ראשונות וגרש (').
לדוגמא : **בראשית** ← **בר'**
2. הקיצור של ספרים ששם בן יותר ממילה אחת – מורכב משלוש אותיות וגרשיים (").
לדוגמא : **שמואל א'** ← **שמ"א**
שיר השירים ← **שה"ש**
דברי הימים א' ← **דה"א**

ז. קבצי התנ"ך

בספר התנ"ך שלושה קבצים, כעת נבחן כל אחד מהם :

קובץ תורה

קובץ תורה מכיל בתוכו חמישה ספרים הנקראים גם "**חמישה חומשי תורה**". שמו של כל אחד מספרי התורה נקבע על פי המילה הראשונה או אחת המילים בפסוק הראשון של אותו **חומש**.

קובץ תורה כולל בתוכו סיפורים המתארים את:

בריאת העולם, תולדות אבותינו : אברהם יצחק ויעקב, שעבוד מצריים והנדידה במדבר. בנוסף משובצים **בחומשים** גם קטעי שירה (לדוגמא : שירת הים) ואוספי חוקים (לדוגמא : חוקי פסח). **ספר ויקרא** יוצא דופן בין שאר החומשים : כמעט כל הפרקים בו כוללים חוקים. קובץ תורה הוא קובץ הספרים הראשון שנחתם והתקדש ועבר **קנוניזציה**.

קובץ נביאים

בקובץ נביאים מופיעים דבריהם וקורותיהם של הנביאים שליחי ה'. קובץ נביאים מחולק לשני חלקים : נביאים ראשונים ונביאים אחרונים.

נביאים ראשונים :

בחלק זה כלולים ארבעה ספרים המתארים את :

אירועי כיבוש הארץ.

ההתנחלות ותקופת השופטים.

מלכות שאול דוד ושלמה, ימי ממלכת ישראל המאוחדת.

פילוג הממלכה לממלכות יהודה וישראל.

חורבן ישראל ויהודה.

גלות אשור וגלות בבל.

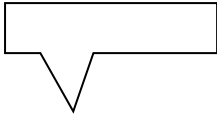
בסיפורים משולבות גם נבואות של נביאי התקופה (שמואל, נתן, אליהו ועוד), נבואות אלו לא קובצו בספר נפרד והן "מפוזרות" בין הספרים.

נביאים אחרונים :

בחלק זה כלולים ארבעה ספרים. כל ספר נקרא על שם הנביא המנבא בספר. ספרים אלו כוללים את דבריהם של הנביאים.

הספר האחרון בקובץ הוא ספר תרי עשר, ספר הבנוי משניים עשר ספרים קצרים. ספר זה הכולל בתוכו את דבריהם של שניים עשר נביאים.

הספר הקצר ביותר בתנ"ך מצוי בתרי עשר, הוא כולל בתוכו פרק אחד בלבד ושמו :

קובץ כתובים

קובץ כתובים הוא חלקו השלישי והאחרון של התנ"ך. שמו הוא קיצורו של השם "כתובים אחרים".

קובץ כתובים כולל בתוכו שלוש קבוצות ספרים :

ספרי אמ"ת : תהילים, משלי, איוב.

חמש מגילות : שיר השירים, רות, איכה, קהלת, אסתר. (המגילות מסודרות בתנ"ך עפ"י סדר קריאתן בחגים).

שם המגילה	חודש עברי	מועד :
שיר השירים	ניסן	החג בו קוראים את המגילה
רות	סיון	פסח
איכה	אב	שבועות
קהלת	תשרי	ט' באב
אסתר	אדר	סוכות
		פורים

מדוע פותחים בחג הפסח דווקא?

חג הפסח נחשב בתנ"ך לחג הראשון בשנה העברית. חודש ניסן, בו נחוג חג הפסח, הוא חודש היציאה ממצרים, נקרא גם "ראש החודשים".

ועוד שלושה ספרים שלא נחשבים כקבוצה מיוחדת: דניאל, עזרא ונחמיה, ודברי הימים.

קובץ כתובים כולל בתוכו סוגים ספרותיים שונים (ז'אנרים שונים) כמו סיפורים, מזמורים, דברי חכמה, קינה ועוד.

שם הספר	סוג ספרותי
תהילים	מזמורים
משלי	דברי חכמה
איוב	דברי חכמה
שה"ש	מחזה שירי
רות	סיפור
איכה	קינה (שיר אבל)
קהלת	דברי חכמה
אסתר	סיפור
דניאל	נבואה
עזרא ונחמיה	היסטוריה
דברי הימים	היסטוריה

ח. 'מראה מקום' בתנ"ך

ספר התנ"ך נחלק לשלוש חטיבות: **תורה, נביאים, כתובים**.
בכל חטיבה מספר ספרים.
לכל ספר יש שם משלו. **שם הספר** נקבע על פי המילה הראשונה
(או אחת מן המילים הראשונות שבספר) שבו, או על שמה של
דמות מרכזית המופיעה בספר. **שם הספר** נרשם בראש העמודים
בחלק החיצוני של הספר (ימין בעמוד הימני, שמאל בעמוד
השמאלי).

כל ספר בתנ"ך מתחלק ל**פרקים**. מספר הפרקים שונה מספר
לספר. הספר הגדול ביותר הוא בן ק"ג פרקים (ס' "תהילים")
והקטן ביותר הוא בן פרק אחד ("עובדיה").
הפרקים מסומנים על ידי אותיות גדולות ליד תחילת הפרק,
בצד החיצוני של הדף, ובראש העמוד.
בראש העמוד הם מופיעים בצד הפנימי של הדף.

פעילות 4 :

- דפדף בספר התנ"ך ומצא את שמות חמשת הספרים הראשונים.
- בכל ספר כתוב את המילה הראשונה בפרק ג'.
 1. ספר _____ . פרק ג' _____ .
 2. ספר _____ . פרק ג' _____ .
 3. ספר _____ . פרק ג' _____ .
 4. ספר _____ . פרק ג' _____ .
 5. ספר _____ . פרק ג' _____ .

הפרקים מתחלקים ל**פסוקים**.
הפסוקים מסומנים לרוב באותיות קטנות בצד הדף.
בחלק מספרי התנ"ך הפסוקים מסומנים במספרים, אבל בד"כ הם מסומנים באותיות
המקבילות למספרים (גימטריה).
סיומו של פסוק מסומן ב**נקודתיים** - :
מספר הפסוק מציין את הפסוק שהחל לאחר ה**נקודתיים** (: בשורה בה
מופיע המספר.
הפסוק יסתיים ב**נקודותים** הבאות.

- פתח את 'ויקרא' פרק א' וציין את המילה הראשונה והאחרונה בחמשת הפסוקים

הראשונים:

1. פסוק א' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
2. פסוק ב' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
3. פסוק ג' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
4. פסוק ד' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
5. פסוק ה' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

- **מצא את המקומות הבאים:**

1. 'דברים' פרק י"א, פסוק כ"ו:
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
2. 'עמוס' פרק ג', פסוק ח':
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
3. 'ויקרא' פרק כ"א, פסוק י"ג:
(שים לב: במקום זה יש שני פסוקים באותה שורה. פירוש הדבר שיש פסוק המתחיל ומסתיים באותה שורה. הפסוק השני מתחיל אחריו)
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
4. 'איכה' פרק ד, פסוק כ"ב:
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
5. 'דברים' פרק ב', פסוק ל"ג:
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

פעילות 5:

התמצאות בתנ"ך

א. היעזר בספר התנ"ך וזהה את שמות הספרים:

1. אני הספר הראשון במקרא _____
2. אני הספר השלישי בנביאים ראשונים _____
3. אני הספר האחרון במקרא _____
4. אני הספר השלישי בתרי עשר _____
5. אני הספר השני בספרי אמ"ת _____
6. אני המגילה האחרונה _____
7. אני נמצא בין ישעיה ליחזקאל _____
8. אני ספר החוקים היחיד המצוי בקובץ תורה _____
9. אני החומש האחרון _____
10. אני הספר הראשון בנביאים אחרונים _____

ב. מצאו את הספרים הבאים – ורשמו את מספר הפרקים :

1. כמה פרקים בספר עמוס? _____
2. כמה פרקים בספר בראשית? _____
3. כמה פרקים בספר יחזקאל? _____
4. כמה פרקים בספר ישעיה? _____
5. כמה פרקים במגילת רות? _____
6. כמה פרקים בספר תהילים? _____

ג. מצאו את הפרקים ורשמו את מספר הפסוקים :

1. מספר הפסוקים במדבר ט' - _____
2. מספר הפסוקים שמות כא' - _____
3. מספר הפסוקים הושע יד' - _____
4. מספר הפסוקים ירמיה טז' - _____
5. מספר הפסוקים בספר משלי כו' - _____

ד. מצאו את המילים הבאות בפסוקים הבאים :

הפרידו בין האות הראשונה שלכל מילה לשאר האותיות, השלימו את הטבלה ורשמו למטה את המילה שהתקבלה :

האות הראשונה של המילה	המילה בפסוק	הפסוק
		1. שמואל א', פרק א', פס' כ"ד מילה 21
		2. ישעיהו, פרק ז', פס' כ"ג, מילה 3
		3. יחזקאל, פרק ל"ג, פס' י"ב, מילה 8
		4. במדבר, פרק ט"ו, פס' ט"ו, מילה 4
		5. ירמיה, פרק מ"ט, פס' ג', מילה 2
		6. שופטים, פרק ט', פס' י"א, מילה 3

המילה שהתקבלה מצירוף האותיות :

--	--	--	--	--	--

טעמי המקרא – סימני הפיסוק

כללים לגבי האתנחתא :

יכולה להופיע רק פעם אחת בפסוק.

מחלקת את הפסוק לשני חלקים – שתי צלעות.

מחלקת את הפסוק לשני חלקים רעיוניים כמו :

סיבה ותוצאה, בעיה ופירוט, אם...אז..., תקבולת, השוואה בין... ל....

מושגים בתנ"ך

קנוניזציה, קנון = ספרות קודש. בחירת 24 הספרים וקידושם. כל הספרים שנמצאו או נכתבו לאחר הקנוניזציה נקראים ספרים חיצוניים.

כתיב וקריא – מלים ארמיות שפירושו בעברית כתוב וקרא. בעלי המשורה לא העזו לתקן את הטקסט, גם כשהיה ברור שהמילה משובשת, הם השאירו את המילה ככתבה והאירו בצד כיצד יש לקוראה. צורת המילה הכתובה נקרא כתיב, אופן קריאתה נקרא קריא.

תיקון סופרים – בשמונה עשרה מקומות שהיה בהם חשש של גנאי לה', תיקנו הסופרים במכוון את הכתוב. לדוגמה: בראשית י"ח 22 "ואברהם עודנו עומד לפני ה'" במקום ה' עודנו עומד לפני אברהם.

תרגום השבעים – תרגום של המקרא ליוונית, התרגום הקדום ביותר של המקרא לשפה המצויה בידינו. כפי הנראה רובו של התרגום נעשה באלכסנדריה שבמצרים במאה ה-3 לפני הספירה. תרגום זה היה מקובל על אבות הכנסייה הנוצרית.

ובכל סוף פסוק....

דימוי – הדימוי, לעומת המטאפורה, מעביר רק חלק מן התכונות, ומבוסס על השוואה בין שני דברים, תוך שימוש ב- כ' הדמיון או במילים של דימוי: כמו, כך, כן, כאילו. זהו סגנון פיוטי מקובל בשירה ובפרוזה.

מדרש שם – "סיפור" או מעשה שמטרתו להסביר שם מסוים, של אדם או של מקום. בדרך כלל יש קרבת צליל או קרבת שורש בין השם לבין המדרש המסביר אותו, והמדרש מתמקד באירוע שקרה או עתיד לקרות לבעל השם.

מילה מנחה: מילה שחוזרת והופכת למילת מפתח.

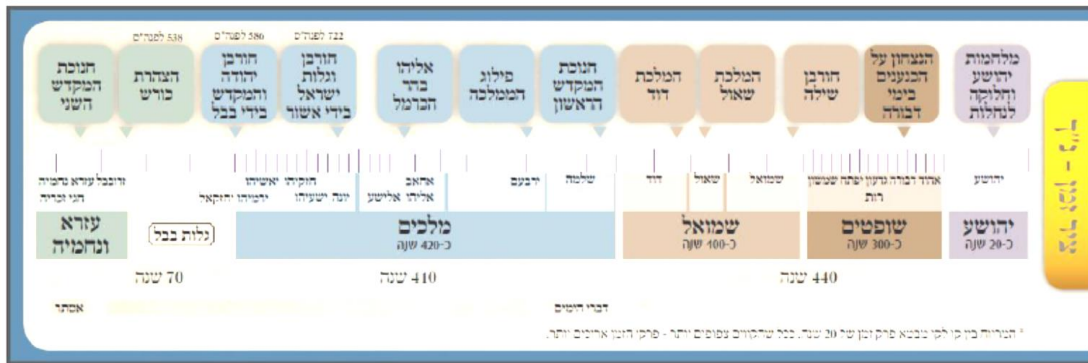
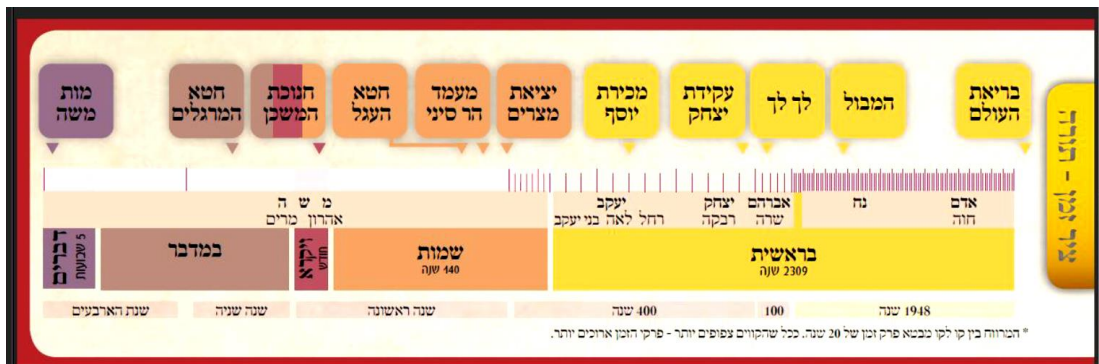
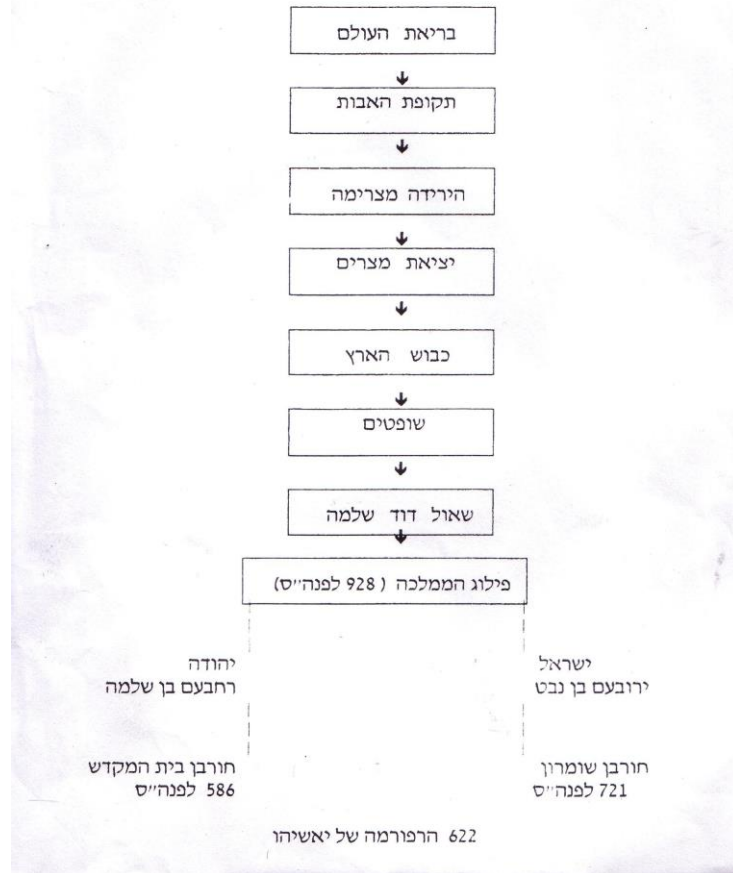
מילה יחדאית – הנקראת גם מילה שאין להן אח במקרא, הן מילים המופיעות פעם אחת בלבד בתנ"ך. זהו אחד התחומים המאתגרים בהם נתקלו מתרגמי התנ"ך ומפרשיו לאורך הדורות.

אקספוזיציה (מצג) – מצג פירושו העמדה, הצגה. בלטינית "אקספוזיציה" פירושו 'הצגת דבר'. זהו אמצעי ספרותי מקובל לפתיחת סיפור: בתחילת הסיפור מובאים פסוקים אחדים המפרטים מי הן הדמויות הפועלות בסיפור, ומציגים בקיצור את מערכות היחסים שביניהן. אלה פרטים בסיסיים, העוזרים לקורא להבין את הסיפור, ובהם כבר טמונים היסודות של הבעיה המתוארת בסיפור עצמו. סצנת דפוס- היא סיפור או מוטיב חוזר ומוכר שמופיע לאורך סדרה של סיפורים, על רקע נקודות מפנה חשובות בחיי הגיבור. הדמיון והשוני בין הסצנה החדשה לבין הדפוס הידוע, מדגישים התפתחויות בעלילה ובדמויות.

הדרגתיות – זהו אמצעי ספרותי שנעשה בו שימוש בתנ"ך. כשמשמשים בהדרגתיות, למעשה מפרטים שמות או פעלים במבנה כלשהו, למשל מהבשורה הקלה אל הבשורה הכבדה.

ציר זמן

סקירה הסטורית

הקדמה

ספר יונה הנמצא בתנ"ך ערוך בתוך קובץ ספרי הנבואה הנקרא "תרי עשר" (= שנים עשר), קובץ הכולל דברי נבואה של 12 נביאים מתקופות שונות. **ספר יונה** הוא היוצא דופן מבין 12 ספרים אלו, בעיקר בכך שהוא מביא רק משפט אחד של דברי נבואה, וכן תגובתו של יונה לשליחות שונה מתגובתם של נביאים אחרים. עיקרו של הספר הוא סיפור קורות חייו של יונה בקשר לנבואה הזאת. השימוש בשורש נ.ב.א. איננו נמצא בשום מקום בספר יונה.

תקציר – ספר יונה פרק א:

ה' מטיל על יונה שליחות: לנבא בעיר נינווה: "קום לך אל נינווה... " נינווה = עיר הבירה של אשור. תגובת יונה לשליחות המוטלת עליו: יונה בורח מהשליחות. יונה יורד ליפו ושם עולה על אונייה המפליגה לתרשיש. ה' מטיל רוח גדולה וסערה על הים. האונייה עומדת להישבר. המלחים מגלים יוזמה ועושים כל פעולה אפשרית, כדי להציל את האונייה מטביעה: הם מתפללים איש אל אלוהיו, משליכים את הכלים אל הים על מנת להקל על האונייה.

בניגוד למלחים מגיב יונה באדישות, הוא יורד אל ירכתי הספינה, שוכב ונרדם. רב החובל של האונייה מאיץ ביונה להתפלל אל אלוהיו. המלחים מפילים גורלות על מנת לדעת בגלל מי הסערה הזאת. הגורל נופל על יונה. יונה מתוודה בפני המלחים כי הוא בורח מפני השליחות שהטיל עליו ה'. יונה אומר למלחים שישליכו אותו אל הים, ואז תיפסק הסערה, כי הוא יודע שבגללו הסערה הזאת. המלחים אינם מזדרזים להשליך את יונה לים, אלא מנסים לחתור לכיוון היבשה – אך הים הולך וסוער. המלחים מתפללים אל ה' ומבקשים שלא ייאלץ אותם לשפוך דם נקי. לבסוף, המלחים מבינים כי זהו רצונו של האל ומשליכים את יונה לים. המלחים זובחים זבח לה'. המלחים התייחסו לה' בכבוד ויראה, אך לא ויתרו על אמונתם באלוהים אחרים.

רעיונות מרכזיים לפרק א'

1. הסיבה שבגללה נשלח יונה לנבא בנינווה "כי עלתה רעתם לפני" (א', א') - אנשי נינווה חטאו חטאים שבין אדם לחברו.
2. מילה מנחה – מילה, או שורש לשוני, שחוזר שוב ושוב בטקסט, על מנת להבליט רעיון מסוים. דוגמה: בפרק א', בפסוקים ב' – ו' חוזר השורש "י.ר.ד" 4 פעמים: " וירד יפו... וירד בה... ויונה ירד אל ירכתי הספינה... וירדס" - המילה המנחה "ירד" מדגישה את ירידתו המוסרית של יונה – ירידה שהתחילה בבריחתו ממילוי שליחותו כנביא, והגיעה עד לבריחתו מאחריותו לחיי האנשים שבספינה. ירידתו הנפשית של יונה היא כה חזקה עד שהוא מתנתק גם מעצמו וגם מסביבתו.

ירידתו של יונה היא גם ירידה פיזית (ליפו, לספינה, לירכתי הספינה) וגם ירידה מוסרית:

- א. אינו ממלא את הצו האלוהי ובורח.
- ב. אינו מגלה אחריות כלפי הנוסעים בספינה הצפויים למות בגללו - נרדם.

יש כאן ביקורת סמויה של המספר המקראי כלפי יונה, ביקורת סמויה (לא ישירה - לא גלויה), המספר המקראי משתמש ב**שורש המנחה י.ר.ז** כדי להביע את דעתו על התנהגותו הלא מוסרית של יונה.

בריחתו של יונה מעמידה בסכנת מוות את כל צוות האונייה ונוסעיה, אך יונה אינו משתף פעולה עם אנשי האונייה. רב החובל קורא ליונה: "קום קרא אל אלוהיך" ולא שומעים תגובה לכך. לבסוף לאחר שהגורל נופל עליו ואינו יכול להתעלם מהמצב, מודה יונה שהסערה באה בגללו ומציע למלחים להשליך אותו מן האונייה. התנהגותו של יונה מעידה על שקיעתו מבחינה מוסרית-אישית. הבריחה שלו גוברת והולכת: בתחילה זוהי בריחה פיזית מן השליחות ובהמשך בריחה מאחריות אנושית.

שורש מנחה נוסף בפרק הוא השורש י.ר.א, פירוש שורש זה:

א. פחד

ב. כבוד-אמונה

פסוק ה' - פחד, פסוק ט' - אמונה, פסוק י' - פחד, פסוק ט"ז - כבוד - אמונה.

השימוש בשורש י.ר.א מלמד על השינוי שעברו המלחים בנוגע להכרה בכוחו ובעליונותו של אלוהים. בתחילה היראה היא פחד פיזי לחייהם שהופך בסופו של דבר ליראת אלוהים, כלומר לאמונה בכוחו ובשליטתו בעולם.

3. ה' הוא אל אוניברסאלי – שולט בכל העמים ודורש צדק ומוסר מכל בני האדם שולח את

יונה לנבא בעיר זרה, שאינה בתחומה של ישראל.

מדוע ברח יונה ?

1. השלימו את הטבלה:

מה עשה יונה	מה ציווה ה'

2. מדוע, לדעתכם, סירב יונה לקבל את השליחות ?

השוואה בין נביאים

קראו: יונה פרק א' פסוקים א'-ג', שמות פרק ג' פסוקים י' - י"א, ירמיהו פרק א' פסוקים ו'-ט'
 1. השלימו את הטבלה: למה לא הסכימו הנביאים לצאת לשליחות?

יונה	ירמיהו	משה

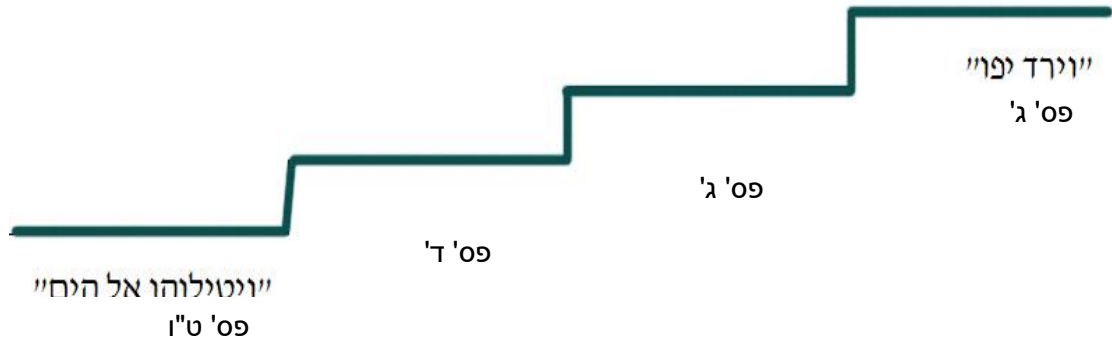
2. מה הם עשו לבסוף? האם יצאו לשליחות?

יונה	ירמיהו	משה

3. במה ייחודו של יונה ? מה, לדעתכם, היו הסיבות להתנהגותו המיוחדת ?

לאן ירד יונה ?

1. העתיקו את הפסוק במלואו וצבעו את הפועל או השורש י.ר.ד.

2. כיצד מתייחס הכתוב להתנהגותו של יונה ?
כיצד משתקף היחס הזה בשימוש בפועל י.ר.ד. ?

איך התנהגו המלחים בזמן הסערה ?

1. לפניכם פסוקים המתארים את הסערה בים ואת התנהגות המלחים בים.

שבצו את הפסוקים במקום המתאים :

א. "ויראו האנשים יראה גדולה את ה' "

ב. "ויראו המלחים"

ג. "ויזבחו זבח לה' "

ד. "ויאמרו אליו : מה זאת עשית ? "

ה. "ויזעקו איש אל אלוהיו, ויטילו את הכלים אשר באניה"

ו. "וייראו האנשים יראה גדולה"

2. מה אפשר ללמוד על המלחים מהתנהגותם ?

3. השוו בין ההתנהגות של יונה לבין ההתנהגות של המלחים :

יונה	המלחים

תקציר – ספר יונה פרק ב' :

" וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה ... (פסוק א') – פירוש המילה "וימן" = מזמן, ה' מזמן ליונה דג גדול כדי להציל את יונה מטביעה. המילה "וימן" (זימן, מינה) חוזרת 4 פעמים, זוהי מילה מנחה, שתפקידה: ליצור קשר בין הפרקים וכן להדגיש את הרעיון המרכזי שבכל סיפור: ה' מזמן את הדג, ה' מזמן את הקיקיון (נראה בהמשך), ה' מזמן את התולעת (נראה בהמשך), ה' מזמן את רוח הקדים (=רוח חמה מהמזרח – נראה בהמשך), כלומר: ה' הוא השליט בכל היקום והטבע, והטבע – הוא השליח של ה', משרת את ה'.

לאחר שיונה נמצא במעי הדג 3 ימים ו- 3 לילות. יונה מתפלל לה' ממעי הדג, כלומר: יונה מחדש את הקשר שלו עם ה', ופונה לה' בתפילה. תגובתו של ה' אליו איננה במילים אלא במעשים, הדג מקיא את יונה אל היבשה.

הערה: המספר 3 הוא מספר טיפולוגי = מספר שיש לו משמעות נוספת, משמעות סמלית. (ישנם מספרים טיפולוגיים נוספים במקרא: 7, 40, 10).

"ויזמן ה' דג גדול לבלוע את יונה" (פרק ב', פסוק א')
הסופר המקראי משתמש בפועל "וימן" לתאר את הוראות ה' לדג, לקיקיון,

לרוח הקדים ולתולעת (פרק ב'1, פרק ד' ו- ח').

לשורש מ.נ.ה מספר פירושים:

א. הפקיד, נתן משרה לפלוני

ב. זימן, היקרה

ג. קבע, קצב, יעד

ד. הסמיך

1. מהם הפירושים המתאימים לפועל "וימינה" בכל אחד מהפסוקים (פרקים ב', ד') ?

2. מה אפשר ללמוד על אמונתו ועל השקפת העולם של המספר, על פי פסוקים אלו ?

3. בפרק א' יונה מתקומם נגד השליחות וחושב שיצליח לברוח מה'.

לאיזו מסקנה עשוי היה יונה להגיע, שבלע אותו הדג וכך הצילו מטביעה בים ?

"ויתפלל יונה אל ה' ממעי הדגה" (פרק ב', פסוק ב')

1. קראו את תפילת יונה (פרק ב', ד' - י"ב).

מתי לדעתכם, מתעורר צורך אצל בני אדם להתפלל לאלוהים ? הסבירו תשובתכם.

2. יש הרואים בתפילת יונה נקודת מפנה ושינוי בחייו.

האם גם אתם חושבים כך ? נמקו דעתכם – מהו השינוי ?

איזה תהליך נפשי עבר לדעתכם על יונה מאז ברח ליפו וירד בספינה ועד שנשא את תפילתו לה' ? נמקו דעתכם.

תקציר – ספר יונה פרק ג' :

לאחר יציאתו של יונה מהדג שולח אותו ה' לנבא שוב על נינווה . הפעם יונה נענה לשליחותו וקם ללכת. יונה מנבא כי "עוד ארבעים יום ונינווה נהפכת" (פסוק ד'). המספר 40 הוא מספר טיפולוגי, שמראה שלמות. אנשי נינווה היו צריכים לחזור בתשובה שלמה.

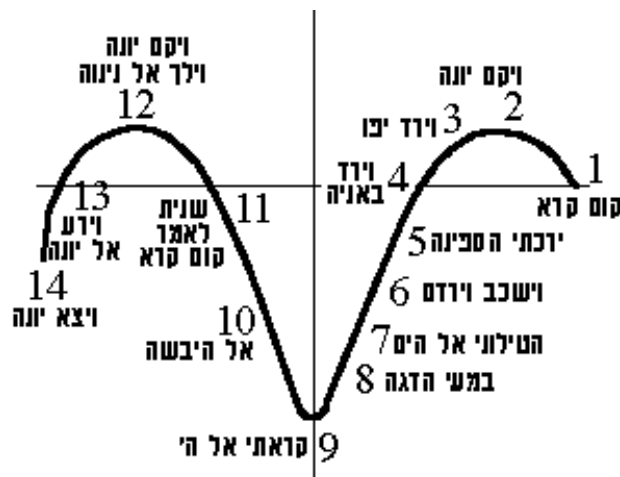
נינווה הייתה עיר גדולה – להגיע מצידה האחד של העיר לצידה השני היה "מהלך שלושה ימים" (מספר טיפולוגי). פרק הזמן 40 יום שנתן ה' לאנשי נינווה לחזור בתשובה, אחרת - אם הם לא יחזרו בתשובה שלמה - ה' יהפוך את העיר נינווה. פרק זמן זה שנתן ה' לאנשי נינווה מלמד שה' רוצה לאפשר לאנשי נינווה לשנות את התנהגותם, כלומר: ה' חושב שבני אדם יכולים להשתנות לטובה, וצריך לתת להם הזדמנות לחזור בתשובה.

חזרה בתשובה – הכוונה כאן לתיקון דרכי ההתנהגות המוסרית – התנהגות הקשורה ליחסים שבין אדם לחברו.

למילה "נהפכת" יש משמעות כפולה: (1) נחרבת (2) הופכת מרע לטוב
הסבר (1): אנשי נינווה לא יחזרו בתשובה, נינווה נהפכת – כלומר, תיחרב, תיהרס.
הסבר (2): אנשי נינווה יחזרו בתשובה, כלומר: יתהפכו – ישתנו מרע לטוב אז העיר.
תגובת אנשי נינווה לנבואת יונה: כל אנשי נינווה חוזרים בתשובה (מגדולם ועד קטנם), כולל הבהמה, הבקר והצאן. גם המלך בכבודו ובעצמו חוזר בתשובה: "ויקם מכסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר (ג', ו').

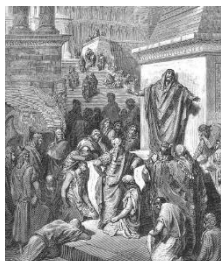
"ויקם יונה וילך אל נינווה" (פרק ג' פסוק ג')

לנביאים היו תפקידים שונים לאורך המקרא.
תפקיד הנביא עפ"י האנציקלופדיה המקראית: "כמה וכמה כתובים מדגישים כי הנביא אינו אלא שליח, שנשלח בידי ה'. עיקרה של שליחותו היא להוכיח את העם".
איזה תפקיד הוטל על יונה הנביא? האם הוא הוכיח את העם? נמקו תשובתכם.

יונה ניבא על נינווה – "עוד ארבעים יום ונינווה נהפכת" (פרק ג', פסוק ד')

1. העתיקו למחברת את תוכן הנבואה, שנושא יונה על נינווה.

2. במילון אבן שושן למילה "נהפך" כמה משמעויות:

א. הופנה לצד שכנגד

ב. שונה, הובא למצב הפוך

ג. נעקר, נחרב

איזה פירוש, לדעתכם, מתאים למילה "נהפכת" בנבואת יונה? הסבירו.

3. ה' מזהיר מראש את תושבי נינווה על כוונתו להפוך את העיר.

מה אפשר ללמוד מכך על דעתו של ה' על בני האדם?

חטאי אנשי נינווה – "החמס אשר בכפיהם" (פרק ג', פסוק ח')

1. על חטאם של אנשי נינווה נרמז בפסוק ח', במה חטאו, לפי דעתכם אנשי נינווה?

2. המילה "חמס" מופיעה גם בספר בראשית פרק ו'- י', י"א, י"ג –

כתבו כיצד עוזרים פסוקים אלו להבין את חטאם של אנשי נינווה.

3. חז"ל חילקו את המצוות לשני תחומים :

א. מצוות שבין אדם לחברו. ב. מצוות שבין אדם למקום.

(1) הביאו דוגמאות לכל אחד מהמצוות.

(2) גם החטאים (שהם היפוך של המצוות) מתחלקים לאותם שני תחומים.

ציינו לאיזה תחום לדעתכם שייכים חטאי אנשי נינוה ? הסבירו.

השינוי בהתנהגותם של אנשי נינוה

אנשי נינוה משתנים.

העתיקו את הטבלה למחברת,

כתבו את הפעולות שהם עושים וציינו את הפסוקים שמראים זאת.

הפסוקים המתאים/ים	השינוי בהתנהגות
	אנשי נינוה מתייחסים ברצינות לדברי יונה בשם ה'.
	אנשי נינוה צמים ואבלים
	מלך נינוה מתאבל
	מלך נינוה מכריז צום ואבל לאדם ולבהמה
	אנשי נינוה מתפללים לה'
	אנשי נינוה משנים את התנהגותם וחוזרים מדרכיהם הרעות

רעיונות מרכזיים לפרק ג'

1. החזרה בתשובה היא ערך יסודי באמונת ישראל

2. תהליך החזרה בתשובה של אנשי נינוה נעשה בארבעה שלבים

(שלבים 2 ו-3 יכולים להתקיים במקביל):

א. **שלב 1** – אנשי נינוה הכירו בחטאיהם - "ויאמינו אנשי נינוה

באלוהים" (ג', ה')

ב. **שלב 2** – הביעו את החרטה שלהם במנהגי אבל ותפילה

ג. **שלב 3** – בקשת סליחה

ד. **שלב 4** – שינו את התנהגותם - "וישובו איש מדרכו הרעה ומן

החמס אשר בכפיהם" (ג', ח')

השינוי בהתנהגות	הפסוק המתאים המילים המתארות את ההתנהגות	השלב בתהליך החזרה בתשובה
אנשי נינווה מתייחסים ברצינות לדברי יונה בשם ה'	"וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי נִינְוָה, בְּאֱלֹהִים" (פסוק ה')	הכרה בחטא – שלב ראשון
כל אנשי נינווה צמים ואבלים.	"וַיִּקְרְאוּ-צוֹם וַיִּלְבְּשׁוּ שָׂקִים, מִגְדוֹלָם וְעַד-קִטְנָם" (פסוק ה')	חרטה – שלב שני
מלך נינווה מתאבל	"וַיִּגַע הַדָּבָר, אֶל-מֶלֶךְ נִינְוָה, וַיִּקֶם מִכְסָּאוֹ, וַיַּעֲבֵר אֲדָרְתוֹ מֵעִלְיוֹ; וַיִּכַס שָׂק, וַיֵּשֶׁב עַל-הָאֶפֶס" (פסוק ו')	חרטה – שלב שני
מלך נינווה מכריז צום ואבל לאדם ולבהמה.	"וַיִּזְעַק, וַיֹּאמֶר בְּנִינְוָה, מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדְּלוּ, לֵאמֹר: הֲאֵדָם וְהַבְּהֵמָה הַבִּקְרָה וְהַצֹּאן, אֵל-יִטְעֲמוּ מֵאוֹמֶה--אֶל-יָרְעוּ, וַיְמִים אֶל-יִשְׁתּוּ" (פסוק ז')	חרטה – שלב שני
אנשי נינווה מתפללים לה'	"וַיִּתְכַּסּוּ שָׂקִים, הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה, וַיִּקְרְאוּ אֶל אֱלֹהִים, בְּחִזְקָה" (פסוק ח')	בקשת סליחה – שלב שני ושלישי
אנשי נינווה משנים את התנהגותם וחוזרים מדרכיהם הרעות	"וַיֵּשְׁבוּ, אִישׁ מִדְרָכּוֹ הָרָעָה, וּמִן-הַחֲמִס, אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם" (פסוק ח')	שינוי בהתנהגות – שלב שלישי

חטאיהם של אנשי נינווה:

ביהדות קיימים שני סוגי מצוות:

1. מצוות בין אדם לחברו: צדקה, כבוד לזולת, עזרה לזולת, ביקור חולים.
2. מצוות שבין אדם למקום (לה'): שמירת השבת, שמירת החגים, תפילה.

*על חטאם של אנשי נינווה אנו למדים מפסוק ח': " וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם " - אנשי נינווה חטאו בתחום המצוות שבין אדם לחברו.
על פי פסוק ח' אנו למדים כי חטאם היה: "חמס" מילה זו כוללת בתוכה סוגים שונים של מעשים שליליים. כגון: גניבה, רשע, אי צדק, עוול, גזלה, הרס, שקר, אלימות, לקיחה בכוח.
מצוות שבין אדם לחברו הינם אוניברסליים ומחייבים את כל עמי העולם.

לפי המדרש העולם יכול להתקיים גם בלי קיום מצוות שבין אדם לאלוהים, אך אין לעולם קיום בלי שמירה על מצוות שבין אדם לחברו. נוסף על כך, יום הכיפורים מכפר על חטאים שבין אדם לאלוהיו, אך, על חטאים שבין אדם לחברו אינו מכפר, עד שיתפייסו ביניהם החברים.
המצוות שבין אדם לחברו מבטאים את החובה של אדם כלפי זולתו. הם מתבססים על מוסר וצדק.

תקציר – ספר יונה פרק ד' :

יונה הצליח בשליחותו. אנשי נינווה האמינו לו, חזרו בתשובה והעיר ניצלה. אולם **יונה כועס**: "וירע אל יונה רעה גדולה ויחר לו" (ד', א'). **הסיבה העיקרית לבריחתו של יונה משליחותו** נאמרת במפורש בדבריו: **על כן קדמתי לברוח תרשישה כי ידעתי כי אתה אל חנון ורחום** אך אפים ורב חסד ונחם על הרעה" (ד', ב').

לדעתו של יונה, אנשי נינווה לא היו ראויים לרחמים ולסליחה – **על פי השקפת יונה, יש לנהוג על פי מידת הדין, חוטא חייב להיענש**. **הסיבה לבריחה הייתה** אם כן, אי הסכמתו של יונה עם האל לגבי הדרך הראויה בה יש לנהל את העולם! כיוון שיונה ידע מראש כי האל ינהג באנשי נינווה על פי **מידת הרחמים**, הוא סירב למלא את שליחותו וברח ממנה. יונה כל כך כועס על ה' שסלח לאנשי נינווה, עד כי הוא מבקש למות "ועתה ה' קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיית" (ד', ג').

תגובת ה': האומנם כל כך חורה לך שסלחתי לאנשי נינווה? "ההיטב חרה לך" (ד', ד').

יונה אינו עונה, יוצא אל מחוץ לעיר נינווה, בונה סוכה ויושב בצילה לצפות עד אשר יראה מה יהיה בעיר.

משל הקיקיון

"**וימן (זמן) ה' קיקיון** (שיח שצמיחתו והתפשטותו מהירות מאוד, ועליו הרחבים נותנים צל). ה' **מלמד את יונה לקח באמצעות הקיקיון**: ה' מצמיח את הקיקיון שנותן צל ליונה. יונה שמח על החסד שעשה אתו האל: "וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה" (ד', ו'). ה' מזמן תולעת שאוכלת את הקיקיון ובהמשך מזמן ה' רוח חמה. השמש תופחת על ראשו של יונה. יונה מרגיש רע ומתעלף. **יונה מבקש בפעם השנייה למות**.

תגובת ה': "ההיטב חרה לך על הקיקיון" (ד', ט'), האם כואב לך מאוד על אובדן הקיקיון?
תגובת יונה: "היטב חרה לי עד מוות" (ד', ט').

מוסר ההשכל של משל הקיקיון: "ויאמר ה' אתה חסת על הקיקיון (אתה הצטערת על הקיקיון) אשר לא עמלת בו ולא גדילתו שכן לילה היה וכן לילה אבד (ד', י'), ואני לא אחוס על נינווה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה" (ד', י"א). **זוהי שאלה רטורית**: ה' אומר ליונה – כואב לך על הקיקיון אשר לא עמלת עבורו ולא גדלת אותו, שבליה אחד היה ובליה השני נעלם – ואני לא אחוס על העיר הגדולה נינווה, שיש בה יותר מ-120,000 בני אדם ותינוקות (שאינם יודעים להבדיל בין ימינם לשמאלם) ובעלי חיים?

במילים אחרות, אם אתה חסת והצטערת על הקיקיון שלא עבדת עבורו ולא גידלת אותו ואשר היה בן לילה וכן לילה אבד – **קל וחומר** (על אחת כמה וכמה) שאני אחוס על העיר נינווה, שיש בה אלפי בני אדם, תינוקות ובעלי חיים.

"יונה ביקש למות" (פרק ד', פסוקים ב'-ג')

1. מהי טענת יונה כלפי ה' ?

2. מתוך הפרק עולות שתי גישות לחנך בני אדם : א. גישתו של ה'. ב. גישתו של יונה. הסבירו כל גישה, ציינו איזה גישה נראית לכם יותר – נמקו.

3. לפניכם ידיעה מהעיתון :

"אתמול נערך משפטו של נער בן 17, שגרם לתאונת שרשרת ברחוב טרומפלדור בת"א, הנהג, שאך זה קיבל רישיון נהיגה, עצר עצירת פתע בכביש עמוס תנועה. עקב כך נגרמה תאונת שרשרת, בה היו מעורבות חמש מכוניות. הצעיר ברח ממקום התאונה ונעצר בביתו, לאחר שזוהה על פי מספר הרישוי של מכוניתו. בפסק הדין קבעה השופטת: עברותיו של הנער הן מן החמורות ביותר על פי החוק, עלי לפסוק לו מאסר בפועל של שישה חודשים ושלידת רישיון. אולם קבלתי חוות דעת חיובית על אופיו של הצעיר מקצינת המבחן וממוריו, שקבעו כי מדובר בבחור אחראי ורציני, שנתפס כנראה לבהלה ולהלם בעקבות התאונה ואיבד את שיקול דעתו. מכיוון שזו עברה ראשונה של הנאשם, אשר למזלנו לא גרמה לאסון, ומכיוון שברצוני לתת לו הזדמנות נוספת, החלטתי הפעם לנהוג לפני משורת הדין ולא להטיל עליו עונש של מאסר בפועל, אלא רק מאסר על תנאי ושלידת רישיון"

לפי השופטת עמדו שתי אפשרויות לפסוק את דין הנער :

א. מידת הדין – מה לדעתכם הייתה פוסקת השופטת ? מה היו נימוקיה ?

ב. מידת הרחמים – מה לדעתכם הייתה פוסקת השופטת ? מה היו נימוקיה ?

4. מדרש רבה – מן התלמוד :

"אמר הקדוש ברוך הוא : אם בורא אני את העולם במידת הרחמים, היו חטאיה סגיאין (אם אנהג את העולם במידת הרחמים, בני האדם ינצלו את המצב וירבו לחטוא) במידת הדין היאך העולם יכול לעמוד ? (אם אנהיג את העולם במידת הדין – לא כולם יוכלו לעמוד בכך ולמלא תמיד את החוקים) אלא הרי אני בורא אותו במידת הדין ובמידת הרחמים (לכן אנהיג אותו גם במידת הדין וגם במידת הרחמים) והלוואי ויעמודו" (אני מקווה שכל יוכל העולם להתקיים)

א. לפי המדרש, מדוע העולם לא יכול להתקיים רק על פי מידת הדין או מידת הרחמים?

ב. מהי הדרך, לפי המדרש, בה בחר ה' לחנך בני אדם ולהנהיג את העולם ?

ג. במה מטיל בעל המדרש ספק ? הסבירו מדוע.

יונה שוב מבקש למות – פרק ד' פסוק ח'

1. ציינו מה היו שתי הסיבות לרצונו של יונה למות בפרק ד'.

2. מדוע, לדעתכם, הביא ה' את הקיקיון ואת התולעת ?

3. אלוהים מנמק ומסביר ליונה (ד', פסוק י"א) את הצורך בשימוש במידת הרחמים, מה הם הנימוקים העולים בפסוק זה ?

4. לפניכם רשימת לקחים, שניתן ללמוד מהתנהגות יונה לאחר התייבשות הקיקיון מתגובת ה' אליה.

א. בחרו לקח אחד (לפחות) מכל קבוצת לקחים וציינו איזה עניין בספר יונה ממחיש לקח זה. נמקו תשובתכם.

ב. בחרו משפט אחד מכל קבוצה ונסו לקשר אותו למקרה מוכר/ אקטואלי/אישי שקרה לכם או ששמעתם עליו – ספרו את המקרה

קבוצה ב'	קבוצה א'
<p>1. "כל בני האדם בוראיו של ה'".</p> <p>2. לכל בני האדם חולשות וכולם זקוקים לרחמים.</p> <p>3. בכל קבוצה של בני אדם ישנם כאלה, שאין לדרוש מהם לתת את הדין על מעשיהם, לדוגמא ילדים.</p>	<p>1. "אל תדון את חברך לפני שתגיע למקומו".</p> <p>2. יש כאלה שדורשים דין אחד לאחרים ודין אחר לעצמם.</p> <p>3. אנשים נוטים לשכוח את עקרונותיהם, ברגע שהם עצמם נקלעים למצב קשה.</p>

5. ספר יונה מסתיים בתוכחת ה' את יונה, בלי לספק את תשובתו של יונה לה'.

א. מדוע, לדעתכם, בחר המספר לסיים כך את סיפורו ?

ב. מה, לדעתכם, היה יונה עונה לה' אם היה יכול. כתבו חיבור, שיר או מסמך לתשובתו של יונה.

רעיונות מרכזיים לפרק ד'

1. **מידת הדין ומידת הרחמים**: במסורת היהודית נזכרות מידות של ה' (תכונות). שתי התכונות העיקריות של ה' הן מידת הדין ומידת הרחמים. שתי תכונות אלה משלימות אחת את השנייה.
2. **מידת הדין** – הנהגת העולם על-פי הצדק, המשפט והענישה.

הקשר בין ספר יונה ליום הכיפורים

לפניכם מספר פסוקים מספר יונה :

יונה ג' פסוק ח': **וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה וּמִן-הַחֲמֵס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם.**

יונה ב' פסוק א': **וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת**

יונה ג' פסוק ה': **וַיִּקְרָאוּ-צוּם וַיִּלְבְּשׁוּ שָׂקִים**

יונה ב' פסוק ב': **וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל-ה' אֱלֹהֵיו מִמַּעַי הַדָּגָה**

יונה ג' פסוק ח': **וַיִּקְרָאוּ אֶל-אֱלֹהִים בְּחִזְקָה**

יונה ד' פסוק ב': **וַיִּתְפַּלֵּל אֶל-ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה ה'**

יונה ד' פסוק ב': **כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי-חַנוּן וְרַחוּם אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב-חֶסֶד וְנָחֵם עַל-הַרְעָה**

יונה ד' י"א: **וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל-נִינּוּהָ הָעִיר הַגְּדוֹלָה**

מלאו את הטבלה הבאה :

מושג	הפסוקים	מדוע הפסוק מתאים למושג ?
רעיון התשובה		
צום		
תפילה		
מידת הדין ומידת הרחמים		
אחריות אישית		
חשבון נפש		
מצוות שבין אדם לחברו		

עבודה יצירתית – ספר יונה

שם התלמיד/ה: _____ כיתה: _____

חברי הקבוצה: _____

מחונן לבדיקה :

מרכיבי העבודה	ציון מקסימלי	ציון והערכת המורה
הגשה בזמן	5 נק'	
עיצב אסתטי ומסודר	5 נק'	
עבודה בקבוצה	5 נק'	
רפלקציה אישית	15 נק'	
משימת בחירה	70 נק'	

א. יש לבחור את משימה 1 או 2 מבין המשימות הבאות : (70 נקודות)

1. עיצוב דף עיתון שיקלול :

ראיון עיתונאי עם אחת הדמויות מספר יונה (ה', יונה, דג, אנשי נינוה) שיבוץ הריאיון בדף עיתון מעוצב הכולל כותרות, תמונות וכתבות נלוות.

2. מצגת הכוללת 6 שקפים לפי הסדר הבא :

א. תוכן סיפור יונה

ב. הצגת 2 מסרים לפחות המופיעים בספר יונה , ציטוט מתוך ספר יונה והסבר בלשונך. הוסף הסבר כיצד מסרים אלה מופיעים כיום.

ג. 5 חוקי התנהגות חברתיים חדשים לאנשי נינוה הכוללים :

חוק + הסבר החוק + דרך ענישה לעובר על החוק.

ד. 3 עצות ליונה כיצד עליו לנהוג במצבי לחץ.

ה. קומיקס/ דו שיח דמיוני בין יונה לבין הדמויות בפרק ד' (קיקיון, רוח קדים, תולעת), הכולל מחשבות, רצונות, בקשות.

ב. כל תלמיד ימלא **דף רפלקציה** אישי בטבלה : (15 נקודות)

1. מה למדת מעבודה זו ?

2. מה אהבת במיוחד בתהליך העשייה ? הסבר.

3. מה היה חלקו של כל חבר בקבוצה ?

תאריך הגשה: _____

דף רפלקציה אישי (15 נק')

כיתה: _____

שם התלמיד/ה: _____

	מה למדת מעבודה זו ?
	מה אהבת במיוחד בתהליך העשייה ? הסבר.
	מה היה חלקו של כל חבר בקבוצה ?

ספר שמואל

ספר שמואל על רצף הזמן

עם ישראל הוא עם עתיק. על חלק ממקורותינו כעם מסופר בתנ"ך:

בספר בראשית למדתם על:

- בריאת העולם
- אבות ואימהות האומה.
- התהוות שבטי ישראל (שנים עשר בני יעקב)
- ירידת בני יעקב למצריים
- האבות חיו לפני 3800 שנה בקירוב.

בספרים שמות, במדבר ודברים למדתם על:

- בני ישראל במצריים
- יציאת מצריים.
- מעמד הר סיני וקבלת התורה.
- בני ישראל במדבר
- לקראת הכניסה לארץ ישראל.

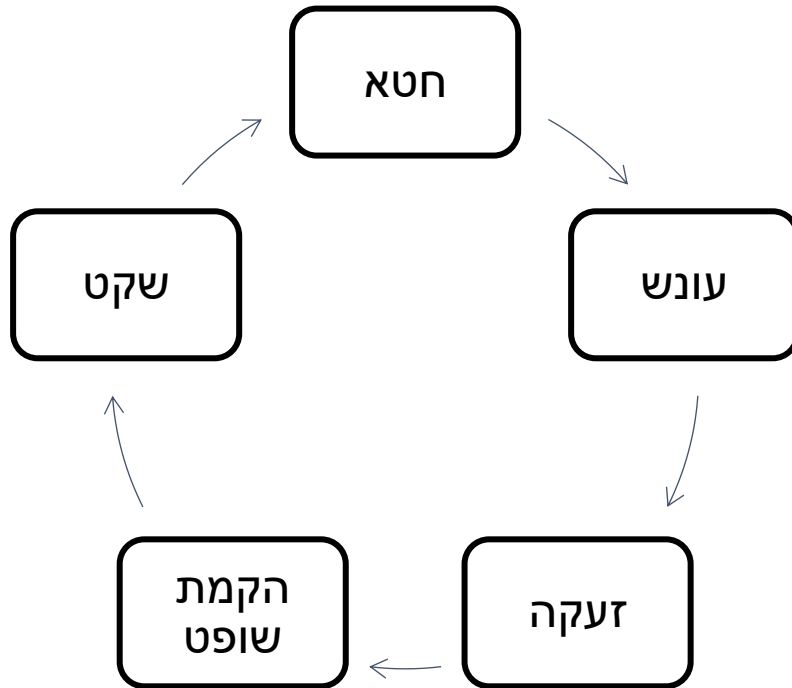
בספר יהושע למדתם על:

- כיבוש הארץ בידי יהושע ובני ישראל
- כיבוש הארץ היה לפני 3200 שנה בקירוב

בספר שופטים למדתם על:

- התנחלות בני ישראל בארץ
- בני ישראל "עושים הרע בעיני ה' "
- בני ישראל משתעבדים לאויבים שונים
- ה' שולח שופטים שיושעו את בני ישראל.
- בני ישראל חוזרים וחוטאים.

מחזוריות התנהגות בני ישראל בתקופת השופטים

- שלב החטא – בשלב זה בני ישראל חוטאים לה' בדרך כלל בעבודת אלילים
- שלב העונש- בשלב זה ה' מעניש את העם ע"י "מכירתם" לעם זר .
- שלב הזעקה – בשלב זה העם זועק לעזרה וחוזר בתשובה
- שלב הקמת השופט- בשלב זה ה' ממנה שופט אשר יושיע את העם וישחרר אותם מהעונש
- שלב השקט – בשלב זה העם פוסק מחטאיו למשך תקופה מסוימת ..

ספר שמואל א' – התרחש לפני 3000 שנה בקירוב

הקדמה לספר שמואל

ספר שמואל הינו הספר השלישי בספרי נביאים ראשונים. הפרקים הראשונים בספר שמואל ממשיכים את תקופת השופטים.

תפקידו של השופט היה להנהיג את העם. השופט היה איש מתוך העם שרוח ה' פעמה בו והוא יצא להושיע את עם ישראל מהצרות שהיה שרוי בהם. בשונה ממלך שמעביר את השלטון לבנו, השופט הגיע למדרגתו בזכות אישיותו המיוחדת. המינוי אינו יכול להיות ללא עזרתו והסכמתו של ה'.

ספר שמואל א'

שמואל א' פרק א' – נביא נולד

תקציר

בנחלת אפרים חי איש ושמו אֶלְקָנָה. אֶלְקָנָה היה מנהיג ומורה, איש ידוע בַּנְדִיבוּתוֹ ובטוב ליבו. לְאֶלְקָנָה היו שתי נשים. שם האחת פנינה ושם השנייה חנה. לפנינה היו ילדים ולחנה לא היו ילדים. כל שנה הייתה מְשַׁפְּחֶתוֹ של אֶלְקָנָה עולה לשילה לְזִבּוֹחַ לאלוהים. אחרי הַזְבַּח חילק אֶלְקָנָה לבני משפחתו מנות "וּלְחֲנָה יָתַן מְנָה אַחַת אֶפְיִים כִּי אֵת חֲנָה אָהַב וְהָיָה סֵגֶר רְחֻמָּה" (שמואל א א ה). פנינה שהייתה צרתה של חנה קנאה בחנה והרגיזה אותה בגלל שלא היו לה ילדים וחנה בכתה מאוד ולא אכלה מן הזבת. אֶלְקָנָה ניסה לנחם את אשתו והיה אומר לה " לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יָרַע לְבַבְךָ הָלֹא אֲנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָּנִים" (שמואל א', א', ח').

באותם הימים הכהן הגדול היה עלי ועזרו לו בכהונה שני בניו חפני ופנחס.

אחרי שאכלה ושתתה קצת הלכה חנה לבית האלוהים והתפללה ובכתה אליו. ובתפילתה נשבעה שאם אלוהים יזכור אותה ויתן לה ילד הילד יוקדש לאלוהים והיא לא תגזור את שערו. "וַתִּידוֹר נָדָר וַתֹּאמֶר ה' צְבָאוֹת אִם רָאָה תִרְאֶה בְּעֵינֵי אֲמִתָּךְ וּזְכַרְתִּנִּי וְלֹא תִשְׁכַּח אֵת אֲמִתָּךְ וְנִתְּנָה לְאֲמִתְּךָ זֶרַע אֲנָשִׁים, וְנִתְּנִיו לְה' כֹּל יְמֵי חַיָּיו, וּמוֹרָה לֹא יֵעָלֶה עַל רֹאשׁוֹ." (שמואל א', א', י"א).

חנה התפללה בלב אך לא דברה ורק שפתיה זזו. עלי שראה את חנה מתפללת חשב שהיא שיכורה וכעס עליה. חנה הסבירה לעלי שהיא בוכה ומתפללת לאלוהים בשקט ואז אמר לה עלי "... לְכִי לְשִׁלּוֹם וְאֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יָתַן אֵת שְׁלֵתְךָ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעַמּוֹ" (שמואל א', א', י"ז). אחרי השיחה הזאת חנה לא הייתה עצובה יותר. אחרי שחזרו אֶלְקָנָה ומשפחתו לביתם הרתה חנה ולבן שנולד לה קראה שמואל "כִּי מֵה' שָׁאַלְתִּיו" (שמואל א', א', כ').

כשחזרה משפחתו של אלקנה לשילה הרתה חנה ושמואל נולד. כל זמן ששמואל ינק חנה לא עלתה עם משפחתה לשילה כי אמרה לאלקנה "...עַד יִגְמַל הַנַּעַר וְהִבִּיאֹתִיו וְנִרְאָה אֵת פְּנֵי ה' וְיָשֵׁב שָׁם עַד עוֹלָם" (שמואל א', א', כ"ב) כלומר כששמואל יפסיק לינוק אביא אותו לשילה ושם הוא יישאר. ואכן כששמואל הפסיק לינוק עלתה אתו חנה לשילה, לבית האלוהים והביאה איתה שלושה פרים, אֵיפָה אחת של קמח וכד של יין כמתנה לבית המקדש, היא הביאה את שמואל לעלי ואמרה לו: אני האישה שהתפללה לילד "... אֶל הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלַּלְתִּי וַיִּתֵּן ה' לִי אֵת שְׁאֵלְתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעַמּוֹ" (שמואל א', א', כ"ז), ועכשיו הבאתי אותו, כמו שֶׁהִבְטַחְתִּי, כדי שיגדל אתך וישרת את האלוהים.

פירושי מילים שמואל א', א' :

מנה אחת אֶפְיִים = מנה אחת מכובדת (= פְּנִים)
בְּעִיּוֹר הַרְעִימָה = כדי שחנה תִּתְרַעַם (=תתפלל)
סֵגֶר רְחֻמָּה = עֲקָרָה
וּמוֹרָה לֹא יֵעָלֶה עַל רֹאשׁוֹ = (תַּעַר) לֹא יִסְתַּפֵּר
וְכַעֲסָתָה צָרְתָּה = הִצָּרָה שֶׁלָּה (=פנינה) מכעיסה אותה

ענו על השאלות הבאות:

1. בפס' א' – ג', מופיע מצג (אקספוזיציה) של הסיפור. הציגו את מרכיביה: היכן מתרחש הסיפור? מהו תיאור הזמן? מיהן הדמויות? מה הבעיה?

2. תפילת חנה לה' כוללת נדר שחנה נודרת (פס' י" – י"א).
א. מהם שני חלקי הנדר? צטטו והסבירו.

מהו

פירוש המילה "אמתך"?

שערו מדוע חנה מכנה את עצמה "אמתך" שלוש פעמים בפסוק י"א?

3. קראו פסוקים י"ז, כ', כ"ז, כ"ח; צטטו והסבירו את מדרש השם שמואל.

שמואל א' פרק ב' – חטאי בני עלי והפיכת שמואל לנביא

תקציר

כאשר עלתה חנה לשילה עם שמואל התפללה לאלוהים תפילת תודה.

אלקנה ומשפחתו חזרו לביתם ושמואל נשאר בשלה לשרת את האלוהים. גם בניו של עלי שרתו את האלוהים "ויבגני עלי בגני בלעל לא ידעו את ה'". (שמואל א', ב', י"ב)

באותם ימים היה מנהג לנעוץ מזלג גדול בזבח של כל מי שבא לזבח לאלוהים ומה שהמזלג היה תופס היה משמש כמזון לכהן ולבני משפחתו. בני עלי לא קיימו את המנהג הזה הם בחרו לעצמם חלקים מתוך הבשר עוד לפני שהאנשים הספיקו לזבח אותו וכך חטאו לאלוהים. נוסף לכך הם זלזלו בכבודם של האנשים שבאו לזבח לאלוהים.

"ויעלי זקן מאוד ושמע את כל אשר יעשו בגניו לכל ישראֵל..." (שמואל א', ב', כ"ב). "ויאמר להם למה תעשו כדברים האלה אשר אנוכי שומע את דבריכם רעים מאת כל העם אלה. אל בגני כי לא טובה השמועה אשר אנוכי שומע מעבדכי עם ה'", (שמואל א', ב', כ"ג - כ"ד)

אם אדם חוטא ועושה מעשים רעים לאדם אחר, יכול שופט לשפוט בניהם, אך אם אדם חוטא לאלוהים רק אלוהים יכול לשפוט את גורלו. אך בניו של עלי לא שמעו בקולו.

פירושי מילים שמואל א', ב' :

<p>נשים צובאות = עומדות בפתח אהל מועד מַעֲבִירִים עִם ה' = עִם ה' (בני ישראל) מַדְבְּרִים עליכם. וּפְלְלוּ אֱלֹהִים = ישפוט אותו אלוהים מִי יִתְפַּלֵּל לוֹ = מי יכנס לְסַנְגֵּר עליו</p>	<p>בְּנֵי בְלִיעֵל = רשעים (=ללא עול) הַמְזֵלֵג = כלי לֶאֱחִיזֵת אוכל פְּיֹר, דוֹד, קִלְחַת, פְּרוֹר = סירים לבישול נֶאֱצוּ הָאֲנָשִׁים = בָּזוּ אֶפֶוד בַּד = בָּגָד מיוחד לעבודה עֲשׂוּי מִפְּשֵׁתָן</p>
<p>ולא יהיה זָקֵן בביתך = מִבְּנֵי בֵיתְךָ ימותו צעירים ואיש לא אכרית לך מֵעַם מִזְבְּחִי = תמשיכו להיות כהנים וְלֹאֲדִיב אֶת נַפְשְׁךָ = לְצַעֵר אותך לְאֲגוֹרֹת כֶּסֶף וְכֶפֶר לָחֶם = עָבוֹר סְכוּם קֶטָן (יִשְׁפִּיל אֶת עֲצָמוֹ)</p>	<p>הַגְּנֵלָה נִגְלִיתִי = הָאֵל הַשָּׁאֵלָה (תשובה חיובית ידועה = רטורית) לְהַבְרִיאֲכֶם = לְהַשְׁמִינְכֶם (בריאות= שמנות) וּבְזֵי יִקְלוּ = אֲזַלְזֵל בְּבוֹזֵי (יִקְלוּ = היפך מכבוד) וְהַבְּטָתָּ צָר מְעוֹן = תִּבְטֵט וְתִרְאֶה שִׁיחִיהָ אַחֵר שִׁיעֲבוֹד בַּמְעוֹן/ בַּמִּקְדָּשׁ</p>

ענו על השאלות הבאות:

1. פסוקים י"ב – י"ז : - צטטו שני דברי בקורת של המחבר המקראי על מעשיהם של בני עלי.

2. בפסוקים י"א – כ"א - המחבר הקראי משלב בין הסיפור על שמואל (פסוקים י"א, י"ח – כ"ב) לסיפור על בני עלי (פסוקים י"ב – י"ז).
הסבירו מה מטרת המחבר המקראי בשילוב שני הסיפורים לדעתכם ?

שמואל א' פרק ח' – משפט המלך

תקציר

כאשר הזדקן שמואל ולא יכול היה עוד לשפוט את העם לבדו, מינה את בניו לשופטים על ישראל. שם בנו הבכור היה יואל ושם הבן השני אביה. בניו של שמואל לא הלכו בדרכיו, הם לקחו שוחד והטו משפט- תמורת כסף היו פוסקים בדין לטובת העשיר. "ולא הלכו בְּנָיו בְּדַרְכּוֹ וַיִּטּוּ אַחֲרֵי הַבָּצֵעַ וַיִּקְחוּ שוֹחֵד וַיִּטּוּ מִשְׁפָּט" (שמואל א', ח', ג').

באו זקני ישראל אל שמואל ואמרו לו אתה זקן ובניך אינם הולכים בעקבותיך, ולכן אין אנו רוצים בהם. אנו מבקשים שתשים עלינו מלך, כמו שיש מלכים לכל העמים שמסביבנו. "...עֲתָה שִׁימָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטֵנוּ כְּכֹל הַגּוֹיִם" (שמואל א', ח', ה').

דר

ישתם של זקני העם לשים עליהם מלך ולהיות ככל הגויים, לא מצאה חן בעיני שמואל.

*מדוע הצורך במלך היה כה חזק:

להבנת המשמעות ההיסטורית של ההתרחשות נתאר בקצרה את המצב שקדם להקמת המלוכה בישראל. המצוקה הביטחונית מבחוץ והשחיתות המוסרית מבית, בצמרת השלטון, שהעיקו על העם בתקופת השופטים, הביאו לשינוי חלקי של פני המנהיגות: במקום שופטים כריזמאטיים, אשר פעלו במסגרות שבטיות צרות למדי, הופיעו שני מנהיגים, עלי ושמואל, המתוארים אמנם במקרא כשופטים ואולם פרסומם והילתם באו להם שלא מתוך המסגרות השבטיות.

הראשון היה כהן המקדש המרכזי בשילה; והשני תחילת גידולו וחינוכו באותו מקדש. ברבות הימים הוכר כנביא; ולאחר חורבנו של מקדש שילה סבב ופעל במקדשים האזוריים: בגלגל, במצפה, בבית אל וברמה. מנהיגים אלה היו בעלי הילה דתית, על-שבטית; ועל-כן היו מסוגלים להרחיב באופן יחסי את תחום השפעתם מעבר למסגרות השבטיות, שהצטמצמו בהן קודמיהם השופטים. בני עלי, כמו גם בני שמואל, מעלו בתפקידם, ופגעו קשות בתדמיתה של המנהיגות החדשה-ישנה. חמורה מזו הייתה המועקה הביטחונית.

התפלל שמואל לאלוהים: מה להשיב לעם הרוצה במלך?

"וַיֹּאמֶר ה' אֵל שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלַיךָ כִּי לֹא אוֹתֶיךָ מֵאֲסוּ כִּי אוֹתִי מֵאֲסוּ מִמְּלוּךְ עֲלֵיהֶם" (שמואל א', ח', ז).

אני העליתי אותם מארץ מצריים והבאתי אותם לארץ בחירה, וכאן עזבו אותי והלכו לעבוד אלוהים אחרים. עכשיו הם עושים לך מה שהם עשו לי. אבל בכל זאת שמע בקולם, רק הזהר אותם מפני הצפוי להם כאשר ימלוך עליהם מלך בשר ודם. "וְעַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִם אַף כִּי הֵעֵד תֵּעִיד בָּהֶם וְהִגְדַּתְתָּ לָהֶם מִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם" (שמואל א', ח', ט).

שמואל אמר לזקני ישראל דעו לכם שאם תמליכו עליכם מלך הוא ייקח מכם את בניכם לעבדים, כדי שיטפלו ברכבו ובפרשיו וירוצו לפני מרכבתו. המלך ימנה מפקדים לצבאותיו- שרי אלפים ושרי חמישים. הוא יצווה על העם לחרוש ולקצור בשבילו ולבנות את כלי הנשק ואת כלי הרכב. את בנותיכם ייקח המלך כדי שיבשלו ויאפו לו. הוא ייקח מכם גם את שדותיכם ואת כרמיכם ואת זיתכם הטובים ביותר וייתן אותם לעבדיו ולסריסיו. הוא ייקח מכם את בחוריכם הטובים, את עבדיכם ואת שפחותיכם ואת חמוריכם, ויגייס את כולם לעבודות הממלכה. הרגע שיהיה לכם מלך, אתם תהיו לו לעבדים, לא תהיו עוד חופשיים. ואם תזעקו אל ה' שיציל אתכם מעולו של המלך שבחרתם לכם לא יענה ה' לזעקתכם. "וְיִזְעַקְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא מִלִּפְנֵי מֶלֶכְכֶם אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם לָכֶם וְלֹא יַעֲנֶה ה' אֶתְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא" (שמואל א', ח', י"ח).

" וַיִּמָּאֲנוּ הָעָם לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי אִם מֶלֶךְ יִהְיֶה עֲלֵינוּ: וְהִיינוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִים וּשְׁפָטְנוּ מִלִּפְנֵי וְנִצָּא לִפְנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחַמוֹתֵינוּ" (שמואל א', ח', י"ט - כ'). העם שמע את דברי האזהרה של שמואל ואמר: למרות הכל אנחנו רוצים מלך. אנחנו רוצים להיות כמו כל העמים, שיהיה גם לנו מלך שישפוט אותנו ויצא לפנינו וילחם את מלחמותינו. וַיֹּאמֶר ה' אֵל שְׁמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹלִם וְהִמְלַכְתָּ לָהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵל אֲנֹשִׁי יִשְׂרָאֵל לָכוּ אִישׁ לְעִירוֹ. (שמואל א', ח', כ"ב) אמר שמואל אל העם: לכו לבתיכם, ואני אדאג להמליך עליכם מלך.

פירושי מילים שמואל א' ח' :

הַבָּצַע = ממון
הֵעֵד תֵּעִיד בם = תזהיר אותם
לְרַקְחוֹת = להכין בשמים

ענו על השאלות הבאות:

1. המצב בישראל מתואר כ"איש הישר בעיניו יעשה".

האם לדעתכם זהו מצב חיובי או שלילי? נמקו.

2. קראו שמואל א', ח', א'-ג'.

א. צטטו את המשפט המוכיח כי שמואל ניסה ליצור שושלת ורצף שלטוני.

ב.

האם ניסיון זה הצליח על פי הכתוב? צטטו והסבירו.

3. לפניכם טבלה המשווה בין דברי המחבר המקראי לבין דברי זקני העם:

דברי המחבר המקראי (פס' ג)	דברי זקני העם (פס' ה)
וְלֹא הָלַכְנוּ בְּנֵינוּ בְּדַרְכּוֹ [בְּדַרְכֵינוּ] וַיֵּטוּ אַחֲרַי תִּבְצַע וַיִּקְחוּ שָׂחָד וַיֵּטוּ מִשִּׁפְּטֵי:	וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵינוּ הִנֵּה אַתָּה זִקְנֵת וּבְנֵיךָ לֹא הָלַכְנוּ בְּדַרְכֵיךָ עִתָּה שְׂיִמָּה לָנוּ מֶלֶךְ לְשִׁפְטֵנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם:

א. מה הדמיון ומה השוני בין הדברים?

ב. ממה נובע הבדל זה לדעתכם? (התייחסו ליחס זקני העם לשמואל).

4. א. ציינו ארבע סיבות לדרישת העם למינוי מלך עפ"י פס' ד'-ה, כ'.

ב. ציינו מה משמיט שמואל בפס' ו' מבקשת הזקנים בפס' ה' ? שערו מדוע.

5. יש הטוענים כי בקשת הזקנים רעה בעיני שמואל הן מסיבה דתית והן מסיבה אישית. הסבירו מדוע לפי כל אחת מסיבות אלה.

6. בפסוקים י"א – י"ז מציג שמואל בפני העם את משפט המלך. א. השלימו את הטבלה הבאה :

כיצד ינהג המלך ברכוש? (פס' יד'-יז')	כיצד ינהג המלך בבנות? (פס' יג')	כיצד ינהג המלך בבנים? (פס' יא'-יב')

ב. הסבירו כיצד מוצג שלטון המלך לפי תיאור זה ומה לדעתכם השקפת המחבר לגבי מינוי מלך?

7. מהו שורש מנחה במשפט המלך והסבירו מה מטרת המחבר בשימוש בשורש זה.

8. הדגימו כיצד באה לביטוי ההדרגתיות בנאומו של שמואל והסבירו מה מטרתו בבחירת דרך זו.

9. בספר דברים י"ז, פס' יד'-כ' מובא חוק המלך המציין מה אסור למלך לעשות. לעומת זאת, משפט המלך מתאר את מה שהמלך יעשה. מה לדעתכם ניתן להסיק מההבדל הזה לגבי יחס המחוקק להמלכת מלך בספר דברים לעומת יחסו של שמואל להמלכת מלך ?

שמואל א' פרק ט' – שאול הולך לחפש את אתונות אביו : שאול המלך

תקציר

פס' א' – טז': שאול, המלך הראשון של ישראל, בן למשפחת איכרים, בלט ביופיו ובגובהו. אמרו עליו שהוא "בְּחֹר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכֵּמוֹ וּמַעֲלָה גְבוּהַ מִכָּל הָעָם" (שמואל א ט ב) אביו של שאול, קיש בן אביאל, בן צרור בן בכורת, בן אפיח, משבט בנימין והיה בעל נכסים רבים.

באחד הימים אמר קיש לשאול אבדו לנו האתונות. קח את אחד העבדים וצא לחפש אותן. "וַתֵּאבְדֶּנָּה הָאֶתוֹנוֹת לְקִישׁ אָבִי שְׂאוּל וַיֹּאמֶר קִישׁ אֶל שְׂאוּל בְּנֹו קַח נָא אֶתְךָ אֶת אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וְקוּם לֵךְ בְּקֶשׁ אֶת הָאֶתוֹנוֹת" (שמואל א ט ג) הלכו שאול והעבד בכל ארץ בנימין, ולא מצאו את האתונות. כשהגיעו לארץ צוף אמר שאול לעבדו בוא נחזור הביתה. אם נתמהמה, יחדל אבי לדאוג לאתונות ויתחיל לדאוג לנו. אמר העבד בעיר הזאת גר שמואל הרואה (הנביא) נלך אליו ואולי הוא יעזור לנו.

"הֲמָהּ בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוּף וְשְׂאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר עִמּוֹ לָכֶה וְנִשׁוּבָה פֶּן יַחְדַּל אָבִי מִן הָאֶתוֹנוֹת וְדָאָג לָנוּ: וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה נָא אִישׁ אֱלוֹהִים בְּעִיר הַזֹּאת וְהָאִישׁ נִכְבָּד כָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר בָּא בָּא עֲתָה נִלְכֶה שָׁם אוֹלֵי נְגִיד לָנוּ אֶת דְּרָכָנוּ אֲשֶׁר הִלְכָנוּ עֲלֶיךָ. (שמואל א ט ה-ו)

עלו שאול ועבדו במעלה העיר, והנה באו לקראתם נערות שיצאו לשאוב מים מן הבאר. פנו השניים אל הנערות ושאלו: האם נמצא שמואל הרואה בעיר הזו? "הֲמָהּ עוֹלִים בְּמַעֲלָה הָעִיר וְהֲמָהּ מִצְאוּ נְעוּרוֹת יוֹצְאוֹת לְשָׂאוֹב מַיִם וַיֹּאמְרוּ לָהֶן הִישׁ בָּזָה הָרוֹאֶה" (שמואל א ט יא). השיבו הנערות כן. ועכשיו הוא עומד לעלות על הבמה ולברך על הזבח.

(לפי המנהג העם לא יאכל מהזבח עד אשר יברך אותו שמואל).

פירושי מילים שמואל א', ט' :

נְגִיד = מלך
יַעֲצוֹר בְּעַמִּי = ימשול בעמי
וּלְמִי כָל חֲמֻדַּת יִשְׂרָאֵל = העושר של ישראל (רְמָז לַמְלוּכָה)
הַשּׁוֹק וְהַעֲלִיָּה = השוק וְעוֹד חֲלָק עֲלֶיךָ.

ענו על השאלות הבאות:

מיהו שאול?

1. שאול היה בנו של _____ בנו של _____ בנו של _____ בנו של _____ בנו של _____ משבט _____.

2. שאול מתואר כך: (העתיקו את התאור המתאים בלשון התנ"ך)

3. מהי המשימה אותה הטיל קיש על שאול?

4. החיפוש ארך זמן רב, מה מציע שאול לנערו? העתק בלשון התנ"ך.

5. הנער הציע הצעה אחרת, מהי?

6. מה ידוע לנו על שמואל (לפי דברי נערו של שאול)?

7. את מי פגשו שאול ונערו במעלה העיר?

8. מה שאלו שאול ונערו את הנערות?

9. מה ענו הנערות?

10. מהו המנהג המתואר בדבריהן של הנערות?

פס' יד' - כז' : יום אחד קודם אמר אלוהים לשמואל שלמחרת הוא יפגוש איש משבט בנימין את האיש הזה שמואל יכתיר למלך והוא יציל את עם ישראל מיד פלשתים. "וה' גלה את אֶזְרָאֵל שְׁמוּאֵל יוֹם אֶחָד לַפְּנֵי בּוֹא שְׂאוּל לְאֹמֶר: כָּעֵת מָחָר אֲשַׁלַּח אֵלָיְךָ אִישׁ מֵאֶרֶץ בְּנִימִין וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רָאִיתִי אֶת עַמִּי כִּי בָאָה צָעֲקָתוֹ אֵלָי" (שמואל א', ט', ט"ו-ט"ז).

כשנכנסו שאול ונערו לעיר יצא שמואל לקראתם וכשראה את שאול אמר לו האלוהים הנה האיש שעליו דברתי. "וּשְׁמוּאֵל רָאָה אֶת שְׂאוּל וְה' עָנָהוּ הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלָיְךָ זֶה יַעֲזֹר בְּעַמִּי" (שמואל א ט יז) ניגש שאול אל שמואל ושאל אותו היכן כאן ביתו של שמואל הרואה?

ענה לו שמואל אני שמואל הרואה. בואו איתי ותאכלו מן הזבח. מחר בבקר אשלח אותך. אל תדאג לאתונות כי הן כבר נמצאו. כל חמדת ישראל תהיה לך ולבית אביך.

בדברים אלה רמז שמואל לשאול כי הוא עתיד להיות מלך ישראל. אך שאול התפלא ואמר: " וַיַּעַן שְׂאוּל וַיֹּאמֶר הֲלוֹא בֶן יְמִינִי אֲנֹכִי מִקִּטְנֵי שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעִירָה מִכָּל מִשְׁפַּחוֹת שְׂבָטֵי בְנֵימִין וְלָמָּה דִּבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה?" (שמואל א', ט', כ"א) הרי השבט שלי הוא בין הקטנים בשבטי ישראל, ומשפחתי היא הצעירה מכל משפחות שבט בנימין. איני מבין למה אתה מבטיח לי ולמשפחתי את כל חמדת הארץ.

שמואל מזמין את שאול ונערו אל החדר בו אוכלים את הזבח מושיב אותם בראש השולחן ומגיש להם לאכול מנה גדולה מן הזבח. למחרת בבקר יצא שמואל ללוות את שאול ואת עבדו אל גבול העיר. שמואל מבקש משאול לשלוח את הנער קדימה כיוון ששמואל רוצה להגיד לשאול את דבר אלוהים.

ענו על השאלות הבאות:

1. שמואל ידע מראש על בוא שאול כי

2. תפקידו של הנגיד (שאול) לפי הכתוב יהיה

3. באיזה מילים רומז שמואל לשאול על תפקידו בעתיד?

4. מה היא תגובתו של שאול לרמיזותיו של שמואל?

5. שמואל מכבד את שאול בשלוש צורות מהן?

- א. _____
- ב. _____
- ג. _____

6. תכונות שאול - רשמו נימוק והסבר לכל תכונה:

- צנוע - _____
- אחראי - _____
- מתייחס בכבוד לזולת - _____
- מכבד את מצוות ה' ושליחיו - _____
- בן מסור - _____

7. טוענים ששאול הלך לחפש את האתונות ומצא את המלוכה. למה הכוונה?

8. מה דעתכם על הקשר בין שאול לעוזרו? כיצד הם מתייחסים זה לזה ומה ניתן ללמוד מכך?

9. הסבירו מהי כוונת פסוק כ'.

10. מהי דעתכם על שאול כפי שמצטיירת דמותו מפרק זה. האם הוא ראוי למלוכה? נמקו.

11. כתבו 2 שאלות העולות מתוך הפרק. אין צורך לענות, כתבו רק את השאלות. (במחברתכם)

שמואל א' פרק ט"ו - הקרע בין שמואל לשאול

תקציר

פס' א'-ג' : שמואל מודיע לשאול, שאלוהים ציווה עליו ללכת להילחם בעמלק ולהשמיד את כל מה שיש לעמלק (אנשים, בעלי חיים ורכוש). אלוהים אסר על שאול ועל העם לקחת משהו מעמלק או לרחם על מישהו מתושבי עמלק. (הסיבה להשמדת העמלק מפני שכאשר בני ישראל יצאו ממצרים, העמלקים תקפו אותם בדרך בלי שום סיבה).

פס' ד'-י' : שאול שומע בקול אלוהים, הוא מגייס את הצבא וביחד הם הולכים לתקוף את עמלק. בדרך שאול ואנשיו פוגשים בשבטי הקיני (שבטי הקיני היו גרים סמוך לעמלקים וחיו יחד איתם), שאול ביקש מהשבטים הקינים להתנתק מהעמלקים, כדי שהם לא יפגעו בזמן ההתקפה על עמלק. (הסיבה לכך ששאול לא רוצה לפגוע בקיני היא, מפני שהשבטים הקינים היו ביחסי ידידות עם ישראל והם התנהגו יפה עם ישראל, בזמן שישראל יצאו ממצרים). לאחר מכן שאול ואנשיו תקפו את העמלקים, אבל הם לא עשו כמצוות אלוהים, מפני שהם לא השמידו את כל האנשים, הרכוש והבהמות. שאול ואנשיו לא הרגו את אגג מלך עמלק, מפני שהם ריחמו עליו. הם גם לא השמידו את כל הצאן והבקר, כפי שאלוהים ציווה עליהם, אלא את הבהמות הטובות הם לקחו איתם, וכך הם עשו גם עם השלל, שאותו הם בזזו.

פס' י"ל-א' : אלוהים נגלה אל שמואל ואומר לו, שהוא מתחרט על כך, שהוא המליך את שאול למלך, מפני ששאול לא שמע בקול אלוהים ולא השמיד את כל זכר עמלק כמצוות אלוהים. שמואל הצטער מאוד על כך ששאול לא שמע בקול אלוהים, וכל הלילה הוא ביקש רחמים מאלוהים על שאול ועל העם. בבוקר השכם שמואל יצא לקראת שאול, וכאשר הם נפגשו התנהלה ביניהם השיחה הבאה :

שאול : "ברוך אתה לאלוהים. עשיתי בדיוק מה שאלוהים ציווה עליי לעשות."
שמואל : "ומהו קול הצאן הזה שאני שומע?"

שאול : "זהו הצאן שהעם הביא מהעמלקים. העם ריחם על הצאן והבקר הזה, כי הם היו טובים מאוד. הם (העם) הביאו אותו, כדי לזבוח לאלוהים, אבל את היתר השמדנו ורק את כלי המלאכה החרמנו."

שמואל : "עכשיו אני אספר לך מה אמר לי אלוהים בלילה. לפני שאלוהים משח אותך למלך אתה היית צנוע ואמרת, שאתה איש קטן משבט קטן (שמואל א' פרק ט' פס' כ"א), אבל עכשיו כשהפכת למלך על כל ישראל אתה עושה מה שאתה רוצה ואתה לא שומע בקול אלוהים. הרי אלוהים אמר לך להשמיד את כל מה שיש לעמלק : אנשים, בהמות ורכוש, כדי להשמיד את כל החטאים שלהם. אבל אתה עשית רע בעיני אלוהים ולא שמעת בקולו."

שאול : "אבל אני כן שמעתי בקולו ועובדה, שאני לא שחררתי את מלך אגג ולא שלחתי אותו לחופשי, אלא אני הבאתי אותו לכאן בשבי, ואת הבקר התכוונו לזבוח לאלוהים בגלגל ואת ייתר העמלקים השמדנו."

שמואל : "האם אתה חושב שאלוהים רוצה את הזבחים האלה, הרי אלוהים רוצה רק שתקשיבו לו ושתשמעו בקולו וזה יותר טוב בשבילו מהקרבת קורבנות."

שאול : "חטאתי באמת, אני לא עשיתי את מה שאלוהים ציווה עליי לעשות, מפני שפחדתי מהעם ושמעתי בקולם. עכשיו סלח לי ובוא איתי להשתחוות לאלוהים ולבקש ממנו סליחה."

שמואל : "אני לא מוכן לבוא איתך, כי אלוהים כבר לא מוכן לסלוח לך."

(זכור : שאול בשיחתו עם שמואל לא התנהג כמנהיג אמיני ומאמין באלוהים. שאול שיקר לשמואל בהתחלה, אחר כך הוא ניסה להפיל את כל האשמה על העם ורק לבסוף, כשהוא ראה, שהכול ידוע וגלוי לשמואל הוא הודה באשמה.)

שמואל הסתובב ורצה ללכת ולפתע שאול תפס בקצה מעילו, כדי למנוע ממנו ללכת וקרע אותו. שמואל רואה בקריעת המעיל סמל, לכך שהממלכה תקרע מיד שאול והוא אומר לשאול, שאלוהים החליט לקחת לו את המלוכה ולתת אותה לעבדו. שמואל אומר עוד לשאול, שאלוהים לא יתחרט על ההחלטה הזו ולא יסלח לשאול לעולם. לאחר ששאול שומע את הדברים האלה הוא מבין שאלוהים ושמואל יודעים את כל מה שהוא עשה, ולאחר שהוא מודה באשמה, שמואל הולך איתו לבקש סליחה מאלוהים.

פס' ל"ב-ל"ה: שמואל מבקש את אגג מלך עמלק. אגג, שידוע שהוא עומד למות אומר, שבאמת המוות נורא קשה. שמואל עונה לו: "אל תהיה כל כך תמים, כי גם אתה הרגת אנשים, וכמו שאתה הרגת הרבה אנשים והפכת הרבה אמהות לשכולות (אם שכולה-אימא שבנה מת), כך גם אימא שלך תהפוך היום לאם שכולה!" ושמואל הורג את אגג בגלגל, כדי שכולם יראו שאת מצוות אלוהים יש לבצע. מאותו היום שמואל ושאול לא נפגשו עד יום מותו של שמואל. שמואל המשיך להתאבל על המעשה של שאול עד יום מותו.

פירושי מילים שמואל א ט"ו :

<p>הַחֲרַמְתָּם = להכרית את כולם וַיִּשְׁמַע = אסף את העם וַיִּפְקְדֵם בְּטָלָאִים = מנה אותם באמצעות טלאים</p>	<p>הַכָּרִים = קְבָשִׁים שמנים נִמְבְּזָה וְנִמְסָ = דברים לא חשובים מַצִּיב לוֹ יָד = מעמיד מקום לפרסום</p>
<p>שְׂמוּעָה מְזַבַּח טוֹב = לשמוע זה טוב יותר מזבח חֲטָאת קָסָם מְרִי = החטא, החומרה של קסמים כמו מרידה מְרִי = מרידה וַאֲנִי וְתַרְפִּים הַפָּצָר = החומרה של עבודה זרה (און ותרפים) הפצר = מי שמפציר ומוסיף על דברי ה'.</p>	<p>נִצַּח יִשְׂרָאֵל = כינוי לקב"ה לֹא יִשְׁקַר = לשנות את אשר החליט ולא ינחם = לא חוזר בו מַעֲדָנוֹת = מלשון עֲדִינוֹת, לא חושש. וַיִּשְׁסַף = חותך</p>

ענו על השאלות הבאות:

1. בפס' ב' מוצג הנימוק להשמדת עמלק נובע מחטאם הקדום של התנהגותם כלפי בני ישראל בדרכם ממצרים לארץ כנען.

א. הציגו מהו הנימוק להכחדת עמלק ולהחרמתו ומתי יש לבצעו עפ"י ספר דברים כ"ה, יז' - יט'.

ב. ציינו על מי מוטלת האחריות לבצע את הצו להחרמת עמלק על פי ספר דברים כ"ה יז'-יט' ועל פי ספר שמות י"ז, ח'-י"ד

2. השלימו בטבלה ציטוטים המעידים על ביצוע או אי ביצוע הצו בפס' ג', ע"י שאול בפס' ז'-ט':

הצו שניתן לשאול	ציטוט ביצוע/ אי ביצוע הצו ע"י שאול
"לך והכיתה את עמלק "	
"והחרמתם את כל אשר לו"	
"ולא תחמול עליו"	
"והמתה מאיש עד אישה מעולל עד תינוק"	
"משור ועד שה מגמל ועד חמור"	

3. הסבירו מדוע לדעתכם, שאול בחר להשאיר דווקא את אגג המלך בחיים, ולא החרים אותו ?

4. הסבירו מדוע לדעתכם שמואל לא מוכן להתראות עוד עם שאול.

שמואל א' פרק ט"ז – המלכת דוד

תקציר

פס' א'-ד' : אלוהים פונה לשמואל עד מתי יתאבל על שאול, שהרי ה' לא רוצה שהוא יהיה מלך על ישראל. ה' מורה לו למלא את הקרן בשמן (קרן של בעל חיים) וללכת אל ישי מבית לחם, כי שם נמצא אחד מבניו שהוא יהיה המלך הבא. שמואל מתלבט איך ילך לשם, הרי אם שאול ישמע, שהוא הולך להמליך מלך במקומו הוא יהרוג אותו. שמואל גם אהב מאוד את שאול ולא רצה להמליך מלך אחר במקומו. אלוהים הנחה אותו לקחת עגלת בקר ולומר למי שישאל, שבא לזבוח לאלוהים וכך אף אחד לא ידע מה בא לעשות באמת. לאחר-מכן יקרא לישי, שיבוא איתו כדי שימשח למלך את מי, שה' רוצה.

פס' ד'-י"ג : שמואל עושה את מה שאלוהים אומר לו לעשות. הוא הולך לבית לחם וכאשר הוא מגיע, זקני בית לחם ממהרים לקראתו ולשאול בשלומו, הם גם שואלים את שמואל מהי סיבת ביקורו ושמואל עונה להם שהוא בא לזבוח לאלוהים והוא מבקש מהם, שהם יטהרו ויתקדשו, כדי שיוכלו לבוא איתו לזבוח לאלוהים. שמואל מטהר גם את ישי ואת בניו וקורא להם לבוא לזבח. תוך כדי הטקס של הזבח והסעודה, בניו של ישי עוברים על פני שמואל, כדי שהוא יוכל לבחון אותם. כאשר ניגש אליאב בנו הבכור של ישי לשמואל(לישי היו 8 בנים), שמואל חשב בליבו, כי אלוהים רוצה להמליך את אליאב למלך, בגלל שהוא גדול בגיל, גבוה ויפה תואר. אז אומר אלוהים לשמואל: "אל

תסתכל על המראה החיצוני של האיש (אלא תסתכל בקנקן אלא במה שיש בתוכו), כי האדם רואה רק את המראה החיצוני אבל אלוהים יכול לראות גם מה יש בתוך האדם, את מחשבותיו ומעשיו". ישי ממשיך לקרוא לבניו וכאשר כולם עוברים על פני שמואל, שמואל מבין, שאף אחד מהבנים האלה לא מתאים למלוכה. שמואל שואל את ישי, האם יש לו עוד בנים וישי עונה לו שיש לו עוד בן אחד קטן, רועה צאן. שמואל מבקש ללכת לקרוא לאותו בן ואומר, שאף אחד לא ישב לאכול מהזבח עד שאותו בן יגיע. כאשר מגיע הבן הקטן, שמואל רואה שהילד אדמוני בעל מראה יפה מאוד ועיניים יפות. באותו רגע אומר אלוהים לשמואל, כי זהו המלך ושמואל לוקח את הקרן עם השמן ומושח את דוד למלך מול עיני אביו ואחיו. מאז רוח אלוהים נחה על דוד ואלוהים היה עם דוד בכל אשר עשה ושמואל חזר לביתו הרמתה.

מפס' י"ד - כ"ג: בינתיים רוח אלוהים עזבה את שאול והוא הרגיש רע מאוד והיה בדיכאון. כשעבדיו ראו אותו כך, הם באו אליו ואמרו לו: "אולי נביא לך מישהו שיודע לנגן בכינור ומתי, שאתה תרגיש לא טוב האיש הזה ינגן לך?" שאול הסכים ועבדיו אמרו לו, שיש נער בן ישי, שהוא יודע לנגן והוא גיבור חיל, איש מלחמה, נבון, יפה תואר ואלוהים איתו. שאול שומע את הדברים האלה ומבקש לקרוא לדוד. (זכור: דוד היה רועה צאן, לכן בדרכו היה מנגן בחליל ונלחם בחיות טרף.) ישי שולח את בנו דוד אל המלך עם מתנות, וברגע שדוד נכנס לבית שאול, שאול אוהב אותו מאוד והופך אותו לנושא כליו, ובכל פעם ששאול הרגיש לא טוב דוד היה מנגן בכינורו ושאלו הרגיש יותר טוב.

פירושי מילים שמואל א ט"ז :

הַתְקַדְּשׁוּ = הכינו עצמכם, הזמינו,	אֲדַמּוּנִי = מְרַאֶה אָדוּם
אֲדַ נֶגְדַ ה' מְשִׁיחוֹ = רְאוּי הוּא לְהִיּוֹת מְשִׁיחַ	וּבְעֵתָתוֹ = מְחַרְיָדָה אוֹתוֹ, גּוֹרֵמֵת לוֹ פֶּחַד

1. ציינו שורש מנחה בפס' ו' - ז'
מהי, לדעתכם, מטרת הכותב בחזרה על שורש זה ?

קראו פרק ט"ו, פס' כח' ופרק ט"ז פס' כא'-כג' והסבירו מהי האירוניה בכניסת דוד לחצר המלך שאול.

שמואל א' פרק י"ז - מלחמת דוד בגוליית

בפרק זה ישראל יוצאת לקרב מול פלשתים, מפני שהפלשתים רוצים להרחיב את שטחם ולכבוש את הרי יהודה. הפלשתים חנו ברכס הר אחד והישראלים חנו על רכס ההר שממול, באמצע הפריד ביניהם הגיא.

לפתע יצא מישהו מהצד הפלשתי ושמו גוליית. הוא נראה גבוה ומפחיד, על ראשו יש כובע עשוי מנחושת והוא לבוש כולו שריון קשקשים, בין כתפיו יש לו כידון מנחושת וחנית בעלת חץ חד מאוד. גוליית עמד על הגיא וקרא לישראל בקול גדול: "בואו ואני אראה לכם! בשביל מה תצאו להילחם בנו הפלשתים? עדיף שתשלחו לי מישהו מכם להילחם נגדי, אם הוא יצליח להרוג אותי אנחנו נהיה לכם עבדים, ואם אני אצליח להרוג אותו אתם תהיו לנו עבדים. בואו תראו איך אני אוכיח לכם שאני אנצח ושאתם תפסידו במערכה. בואו ותראו איך אני אבייש אתכם ואת האלוהים שלכם!" ברגע ששמעו שאול ואנשיו את האיש הם פחדו נורא ואף אחד לא רצה להילחם נגדו.

השלימו את המשפטים הבאים:

ההצעה לקרב הביניים

1. גלית הציע לעם ישראל _____.
 2. הצד המפסיד, לפי הצעתו _____.
- הוא חזר והציע את הצעתו במשך _____ יום (פסוק ט"ו).

3. בפס' ה' - ז' המחבר המקראי מתאר בפירוט את מראהו ואת ציודו של גוליית. מהי, לדעתכם, מטרתו של המחבר המקראי בתיאור זה?

4. קראו פסוקים נ"ב – נ"ז. א. הסבירו במלים שלכם את דברי הבוז והלעג שמפנה גוליית הפלישתי כלפי דוד.

כתבו במלים שלכם את תשובתו של דוד לדברי גוליית כלפיו.

מה _____

יחסו של גוליית לאמונתו של דוד בה' לדעתכם ?

פסוקים י"ב-מ': שלושת אחיו הגדולים של דוד יצאו למלחמה ודוד נשאר בבית לרעות את צאן אביו הזקן. לאחר ארבעים יום שהיו הבנים במערכה, אביו של דוד דאג נורא לבניו ולכן הוא ביקש מדוד, שייקח אוכל לאחים שלו ולמפקד שלהם (באותה תקופה הצבא לא היה מספיק מאורגן עם הרבה אוכל לכן משפחות הלוחמים היו דואגים לשלוח אוכל לבנים). ישי אביו של דוד רצה גם, שדוד יביא לו הוכחה שהבנים שלו עדיין בחיים.

דוד עשה מה שאביו ביקש ממנו והלך למקום, שבו חנה הצבא. בזמן שהוא מחפש את אחיו הוא שומע את גולית הפלשתי צועק לעבר ישראל והוא רואה כיצד כל צבא ישראל פוחד מגולית, ברגע שהם שומעים את קולו (זכור: גולית צועק כך כבר ארבעים יום בבוקר ובערב ואף אחד מבין הלוחמים לא מוכן לצאת לקרב נגדו), אחר כך דוד שומע את אחד הלוחמים צועק: "ראיתם איך האיש הזה (גולית) מנסה לעשות בושות לישראל ולאלוהיו. המלך שאול אמר, כי מי שיצא להילחם באיש הזה הוא (שאול) יעשיר אותו, כל משפחתו של האיש תהיה פתורה ממיסים וגם את הבת של המלך הוא ייתן לו לאישה". אז אומר דוד לאנשים: "מי האיש הזה בכלל שרוצה לבייש את ישראל ואת אלוהים, מה אתם פוחדים ממנו?"

אליאב אחיו הבכור של דוד שומע את דוד, שמדבר עם הלוחמים ומלגלג עליהם בגלל, שהם פוחדים מגולית והוא כועס על דוד נורא וצועק עליו: "מה אתה עושה פה בכלל, למה עזבת את הצאן של אבא? אני יודע... אתה באת לפה בגלל שאתה אוהב לראות מלחמות." ודוד עונה לאליאב: "מה אני עשיתי? אני לא עשיתי כלום. מה שקורה כאן עם גולית זה לא דבר, שאפשר לעבור עליו בשתיקה". תוך שדוד ממשיך לדבר עם הלוחמים הם הולכים לשאול ומספרים לו מה קורה עם דוד. שאול מבקש שיביאו את דוד אליו, כאשר הוא פוגש בנער דוד, דוד אומר לו: "אל תדאג, אני אלך להילחם עם הפלשתי הזה". שאול לא מסכים עם דוד הקטן ואומר לו, כי הוא עדיין נער והוא לא יכול להילחם עם גולית, מפני שגולית הוא איש צבא וכבר השתתף בהמון קרבות. כדי לשכנע את שאול דוד מספר לו על שני מקרים שקרו לו בזמן, שהוא היה רועה צאן מקרה ראשון, כיצד הוא נלחם והרג את האריה, שרצה לטרוף שה מהעדר. מקרה שני, כיצד הוא נלחם והרג את הדוב, שרצה לטרוף שה מהעדר. דוד אומר לשאול: "כמו שאלוהים הציל אותי מהאריה ומהדוב כך אלוהים יציל אותי מהפלשתי, מפני שהפלשתי פוגע בכבוד אלוהים."

לבסוף שאול מסכים, שדוד יצא לקרב נגד הפלשתי וכדי להגן על דוד שאול מוריד מעליו את כובע הנחושת שלו, את השריון ואת המדים שלו ומלביש בהם את דוד, ואחר הוא נותן לו גם את החרב שלו. דוד ניסה ללכת עם כל המדים, אך הוא התקשה בכך, לכן הוא הוריד מעליו את המדים ואמר לשאול, שהוא לא רגיל ללכת עם הבגדים האלה. הוא לקח איתו מקל וחמש אבנים מהנחל ושם אותם בילקוטו (זכור: דוד היה רועה צאן ועל כן המקל והאבנים היו כליו).

1. לפי המספר בפרק, כששמע שאול את דברי גוליית הוא

2. שאול הבטיח פרסים למי שיצא להילחם בגלית:

א.

ב.

ג. _____ (פסי' כ"ה)

3. האם שאול מסכים מיד כי דוד ילחם בגוליית ומה הוא ניסה לעשות כדי להגן על דוד?

4. כיצד יצא דוד להילחם בגוליית?

פס' מ"א- נ"ד : פגישת דוד וגוליית

כאשר גוליית רואה את דוד, נער קטן עם מקל בידו, בא לקראתו בלי שריון ובלי כלום, הוא (גוליית) מתחיל ללגלג עליו. הוא צוחק ואומר לו: "מה אתה חושב שאני כלב, שאתה בא אליי עם מקל ואבנים?" וגוליית ממשיך לקלל את אלוהיו של דוד ואומר לו: "בוא ואני אתן בשרך לעוף השמים ולבהמת השדה" (גוליית בטוח בניצחונו והוא צוחק על דוד הקטן). דוד עונה לגוליית על צחוקו ואומר: "אתה בא אליי עם חרב, חנית וכידון ואני בא אליך בשם האלוהים, שאתה חושב לבייש, אני אראה לך, שהיום אני אהרוג אותך ואוריד את ראשך מעליך ואני אשים אותנו במחנה הפלשתים, שיהיה מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ, כדי שכולם ידעו שיש אלוהים לישראל והוא הכי חזק ואי אפשר לנצח אותו, לא בחרב ולא בחנית!"

ברגע שגוליית מתקרב לדוד, דוד מכניס את ידו לילקוטו ומוציא משם אבן וזורק אותה על מצחו של גוליית. גוליית נופל במקום ומת. הפלשתים בורחים, כאשר הם רואים את גוליית הגיבור שלהם מת. דוד מתקרב אליו, לוקח את חרבו של גוליית ועורף את ראשו, לאחר מכן צבא ישראל ויהודה רודפים אחרי הפלשתים והורגים אותם. בסוף הקרב כולם חוזרים לירושלים ודוד לוקח את ראש גוליית הפלשתי ואת כליו של גוליית לירושלים.

פס' נ"ה- נ"ח :

שאול רואה את דוד שהרג את גוליית והוא שואל את אבנר בן נר שר הצבא שלו, מיהו הנער הזה? ואבנר נשבע לו שהוא לא מכיר אותו, לאחר מכן אבנר מביא את דוד לשאול ודוד אומר לו שהוא בן ישי שגר בבית לחם.

פירושי מילים שמואל א', י"ז :

איש הַבְּיָנִים = הַבָּא מִבְּיַנְיָהוּ,	עֲרֹבָתָם = מְשֻׁכּוֹנוֹת
כָּעֵין נָצִיג	יַעֲשֶׂה חֶפְשִׁי בִּישְׂרָאֵל = יהיה פטור ממסים ומחובות למלך
מְצַחֵת נְחוּשֶׁת = כְּסוּי לְרַגְלִים	וַיֹּאֲלֵ לְלַכְתּוֹ = הסכים לנסות ללכת
(דומה לכיסוי במצח)	וַיִּחַזַּק דָּוִד מִן הַפְּלִשְׁתִּים = הִתְגַּבֵּר עָלָיו
נוֹשֵׂא הַצִּיָּנָה = איש שמחזיק לפניו	מִתְעַרֵּה = מַנְדִּינָה, מְהַפְּלִי שֶׁהֵיטָה בּוֹ
תָּרִיס, מְגוֹן	
חֲרָפְתִּי = גִּידְפְתִּי, קִילְלִתִּי	
אֵיפֹת הַקְּלִיא = קָמַח קְלִיּוֹת בְּנֶפֶח	
שֶׁל אֵיפֹה	
חֲרִיצֵי הַחֶלֶב = גְּבִינוֹת חֶלֶב	

1. כתבו לפחות 3 דרכים בזכותם הצליח דוד לנצח את גוליית :

- א. _____
- ב. _____
- ג. _____

2. לאחר שדוד הרג את גלית הפלשתים
בני ישראל _____

שמואל א' פרק י"ח – קנאת שאול בדוד

תקציר

בפרק זה שאול מכניס את דוד לביתו. בין יהונתן בנו של שאול ובין דוד מתפתחת מערכת יחסים קרובה מאוד, הם (יהונתן ודוד) הופכים להיות חברים בנפש ולאות אהבה וחברות טובה הם כורתים ברית ביניהם. יהונתן פושט את בגדי המלכות שלו ומעביר אותם לדוד כאות הערכה וכבוד. דוד מאז חי בבית שאול כבן בית ולא חוזר לבית ישי אביו. שאול ממנה את דוד למפקד הצבא וכל מה שדוד עושה הוא עושה בחוכמה וכולם אוהבים אותו, כי אלוהים איתו.

מפס' י' - כ"ט: כאשר חוזרים שאול ודוד וכל אנשי המלחמה לירושלים, יצאו לקראתם כל הנשים מכל הערים והתחילו לשיר ולרקוד לכבוד הלוחמים החוזרים ולכבוד הניצחון הגדול. השיר ששרו הנשים הכעיס נורא את שאול מכיוון שהנשים היללו את דוד יותר מאשר את שאול (ושאול הכה באלפיו ודוד ברבבותיו). שאול פוחד נורא מאהבת העם את דוד והוא פוחד שדוד ייקח ממנו את המלוכה, לכן מאותו היום שאול שנא את דוד נורא, עד כדי כך שהוא ניסה להרוג אותו שלוש פעמים והוריד אותו בדרגה (שר על גדוד של אלף איש). פעמיים שאול ניסה להרוג את דוד בחנית בזמן שדוד ניגן לו בכינור, אך הוא לא הצליח, כי בפעמיים האלה דוד זו וניצל. שאול הבין שאלוהים עזב אותו והוא נמצא עם דוד, לכן הוא אמר: "אם כך לא אני אהרוג אותו (את דוד), אלא אני אשלח אותו לקרב עם פלשתים והם כבר יהרגו אותו" לכן שאול שאל את דוד: "הינה בתי מרב, אני רוצה שתחתן איתה" ודוד ענה לשאול מי אני, שאוכל להתחתן עם בת המלך, הרי אני איש פשוט ועני ואין לי כסף לשלם עבורה" (בעבר היו נוהגים לשלם כסף לאבא עבור הבת. ישנן תרבויות שנוהגות כך גם היום). שאול שיקר לדוד בזמן שהוא הציע לו את מרב בתו לאישה, מפני שמרב הייתה מיועדת כבר לחתן אחר, לכן כאשר שאול ראה, שמיכל בתו השנייה אוהבת את דוד ודוד אוהב אותה, הוא החליט שמיכל תהיה לו הפיתיון. שאול שלח אנשים לדוד, שיגידו לו שהמלך אוהב אותו מאוד וגם עבדי המלך אוהבים אותו, לכן המלך רוצה שדוד יתחתן עם בתו מיכל והוא לא רוצה כסף בתמורה לבתו, אלא רק מאה עורלות פלשתים. דוד הסכים ויצא לקרב והוא הביא לשאול מאתיים עורלות פלשתים. כששאול ראה שדוד חזר הוא הסכים שדוד יתחתן עם בתו מיכל, והוא ידע שאלוהים נמצא עם דוד. שאול המשיך לשנוא את דוד, אך העם המשיך לאהוב ולהעריך את דוד מאוד.

פירושי מילים שמואל א', י"ח :

יִשְׁפֹּל = עושה בְּשֹׁכֶל, מצליח בְּשָׁלִישִׁים = כלי נגינה עוֹזֵן = עֵין רעה, מצפה לְהַרְעוֹ לוֹ לְמוֹקֵשׁ = לְתַקְּלָה	בשתיים תתחתן בי היום = בְּשִׁנְיָה, בְּשָׁנֵי תְּנָאִים הִנְקָלָה = דבר קל בְּמַהֲרָה = תשלום של החתן לאבי הכלה
--	---

1. בפסוק ד' - מתאר המחבר המקראי במפורט כיצד מסר יהונתן את בגדיו לדוד.
א. קראו שמואל א', י"ז, פס' מ"ח-מ"ט. כתבו מה השינוי שחל בעמדתו של דוד כלפי מדים ונשק ?

- ב. מהי, לדעתכם, המשמעות הסמלית של העברת מדי יהונתן וכלי נשקו לדוד ?

מות שאול וקינת דוד

שמואל ב' פרק א' פס' א' – ט"ז

הנער המבשר על תוצאות המלחמה בגלבוע

מותו של שאול על פי המחבר המקראי (שמואל א', ל"א, פס' א' – ו')	מותו של שאול על פי דיווחו של הנער העמלקי לדוד (שמואל ב', א' פס' ב' – י')
<p>וּפְלִשְׁתִּים, נְלַחְמִים בְּיִשְׂרָאֵל; וַיָּנֹסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים, וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים, בְּהַר הַגִּלְבָּעַ .</p> <p>ב וַיִּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים, אֶת-שְׂאוּל וְאֶת-בָּנָיו; וַיָּפוּ פְלִשְׁתִּים, אֶת-יְהוֹנָתָן וְאֶת-אֲבִינֶדָב וְאֶת-מִלְכִישַׁיִעַ--בְּנֵי שְׂאוּל . ג וַתַּכְּבֹּד הַמֶּלֶכְמָחָה אֶת-שְׂאוּל, וַיִּמְצָאֶהוּ הַמּוֹרִים אַנְשִׁים בַּקֶּשֶׁת; וַיַּחַל מְאֹד, מִהַמּוֹרִים . ד וַיֹּאמֶר שְׂאוּל לְנִשְׂא כָלְיוֹ שְׁלֹף חֶרֶבָּ וַדְּקַרְנֵי בַּהּ, פָּרֹ-גִבּוֹאוּ הָעֲרָלִים הָאֵלֶּה וַדְּקַרְנֵי וְהִתְעַלְלוּ-בִּי, וְלֹא אָבָה נִשְׂא כָלְיוֹ, כִּי גָרָא מְאֹד; וַיִּסַּח שְׂאוּל אֶת-הַחֶרֶב, וַיִּפֹּל עָלֶיהָ . ה וַיִּרְא נִשְׂא-כָלְיוֹ, כִּי מֵת שְׂאוּל; וַיִּפֹּל גַּם-הוּא עַל-חֶרְבוֹ, וַיָּמָת עִמּוֹ . ו וַיָּמָת שְׂאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְנִשְׂא כָלְיוֹ גַם כָּל-אַנְשָׁיו, בַּיּוֹם הַהוּא--יַחְדָּו .</p>	<p>וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וְהָיָה אִישׁ בָּא מִן-הַמַּחֲנֶה מֵעַם שְׂאוּל, וּבְגָדָיו קָרְעִים, וְאֶדְמָה עַל-רֹאשׁוֹ; וַיְהִי בְּבֹאוֹ אֶל-דָּוִד, וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה . ג וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד, אֵי מָזָה תָּבוֹא; וַיֹּאמֶר אֵלָיו, מִמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל נִמְלָקְתִּי . ד וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד מַה-הָיָה הַדָּבָר, הַגִּד-נָא לִי; וַיֹּאמֶר אֲשֶׁר-נָס הָעָם מִן-הַמֶּלֶכְמָחָה, וְגַם-הִרְבֵּה נָפַל מִן-הָעָם וַיָּמָתוּ, וְגַם שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן בָּנוּ, מֵתוּ . ה וַיֹּאמֶר דָּוִד, אֶל-הַנַּעַר הַמַּגִּיד לוֹ: אֵיךְ יָדַעְתָּ, כִּי-מֵת שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן בָּנוּ . ו וַיֹּאמֶר הַנַּעַר הַמַּגִּיד לוֹ, נִקְרָא נִקְרִיתִי בְּהַר הַגִּלְבָּעַ, וְהָיָה שְׂאוּל, נֹשֵׁעַן עַל-חֲנִיתוֹ; וְהָיָה הֶרֶב וּבַעֲלֵי הַפְּרָשִׁים, הַדְּבֻקָהוּ . ז וַיִּפֹּן אַחֲרָיו, וַיִּרְאֵנִי; וַיִּקְרָא אֵלַי, וַאֲמַר הֲנִנִּי . ח וַיֹּאמֶר לִי, מִי-אַתָּה; וַיֹּאמֶר (וַאֲמַר) אֵלָיו, עַמְלִקִּי אֲנִכִּי . ט וַיֹּאמֶר אֵלַי, עָמַד-נָא עָלַי וּמַתְּנֵנִי--כִּי אַחֲזֵנִי, הַשֶּׁבֶץ: כִּי-כָל-עוֹד נִפְשִׁי, בִּי . י וַאֲעַמְד עָלָיו, וְאֶמְתֶּהוּ--כִּי יָדַעְתִּי, כִּי לֹא יַחֲיֶה אַחֲרַי נָפְלוֹ; וְאֶסַּח הַנֶּזֶר אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁוֹ, וְאֶצְעָדָה אֲשֶׁר עַל-זְרַעוֹ, וְאֶבְיֵאֵם אֶל-אֲדֹנָי, הַנָּה .</p>

ערכו השוואה בתיאור מותו של שאול ע"פ המחבר המקראי ועל פי הדיווח של הנער העמלקי.

שמואל ב' פרק א', י"ז – כ"ז

קינת דוד

1. הגדירו : מהי קינה?

2. מה ההבדל בין קינת יחיד לקינה לאומית? נמקו.

3. אמצעים ספרותיים- הגדירו כל אמצעי, והביאו דוגמה מתוך הקינה.

• דימוי

• פזמון חוזר

• שאלה רטורית

• תקבולת נרדפת.

4. קינת דוד היא אחת היצירות המפורסמות במקרא, נהוג להקריא אותה גם לזכר החיילים אשר נפלו במהלך שירותם הצבאי. מדוע לדעתכם קינת דוד הפכה לקינה לאומית המקובלת גם בימינו?

שמואל ב' - פרק ה'

פס' א' – ה' המלכת דוד על כל ישראל

1. קראו פסוקים א' – ב'.
מהם הנימוקים שמעלים שבטי ישראל בפני דוד לבקשתם כי ימלוך על ישראל?
ציינו שלושה נימוקים.

2. קראו פסוק ג' – ציינו מי הם השותפים בברית, והסבירו את החשיבות של כל אחד מהצדדים הללו בברית.

פס' ו' – י' כיבוש ירושלים מידי היבוסים

1. כיבוש ירושלים בימי דוד מוזכר במקרא פעמיים בפרק זה ובספר דברי הימים א', י"א, פס' ד' – ז'.

שמואל ב', ה', פס' ו' – ט'	דברי הימים א', י"א, פס' ד' – ז'
וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וַאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם, אֶל-הַיְבוּסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ; וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר, לֹא-תָבוֹא הֵנָּה, כִּי אִם-הִסִּירְךָ הָעֵנֹרִים וְהַפְסָחִים לֵאמֹר, לֹא-יָבוֹא דָוִד הֵנָּה.	וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל-יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם, הִיא יְבוּס; וְשָׁם, הַיְבוּסִי, יֹשֵׁבִי, הָאָרֶץ
וַיִּלְכְּדוּ דָוִד, אֶת מִצְדַת צִיּוֹן--הִיא, עִיר דָּוִד	וַיִּלְכְּדוּ דָוִד אֶת-מִצְדַת צִיּוֹן, הִיא עִיר דָּוִד.
וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא, כָּל-מִכָּה יְבוּסִי וַיִּגַע בְּצַנּוֹר, וְאֶת-הַפְסָחִים וְאֶת-הָעֵנֹרִים, שָׁנְאוּ (שָׁנוּאִי) נֶפֶשׁ דָּוִד; עַל-כֵּן, יֹאמְרוּ, עֹר וּפְסָח, לֹא יָבוֹא אֶל-הַבַּיִת	וַיֹּאמֶר דָּוִד--כָּל-מִכָּה יְבוּסִי בְּרֵאשׁוֹנָה, יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר; וַיַּעַל בְּרֵאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן-צְרוּיָהּ, וַיְהִי לְרֹאשׁ.

- א. ציינו פרט אחד על כיבוש ירושלים שמופיע בפרק שלנו אך אינו מופיע בספר דברי הימים.

- ב. ציינו פרט אחד על כיבוש ירושלים שמופיע בספר דברי הימים אך אינו מופיע בפרק שלנו.

ג. מהו ההסבר האפשרי להבדלים אלו?

פס' י"ג – ט"ז הרחבת משפחת המלוכה

2. קרא פסוק י"ג: " וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פְּלִגְשִׁים וְנָשִׁים, מִירוּשָׁלַם, אַחֲרָי, בְּאוֹ מִחֲבָרוֹן; וַיִּוָּלְדוּ עוֹד לְדָוִד, בָּנִים וּבָנוֹת." מדוע לדעתכם בחר המחבר המקראי להדגיש שירושלים היא עיר מולדתם של בניו של דוד?

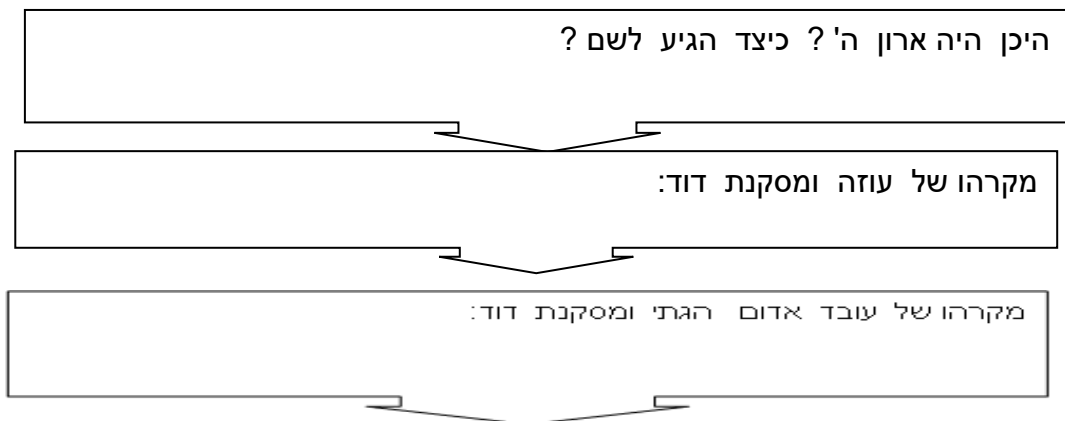
שמואל ב' פרק ו' – דוד מעלה את ארון ה' לירושלים

דוד החליט להעביר את ארון ה' מקריית יערים לירושלים, בתהלוכה המונית המלווה בנגינה ובריקודים. אולם בדרך הושבתה השמחה, כיוון שה' הרג את עוזא, אחד מנהגי העגלה אשר בה הובא ארון ה'. בעקבות כך החליט דוד לא להביא את הארון לירושלים והביא אותו אל בית עובד האדומי. לאחר שלושה חודשים, בראות דוד כי ה' ברך את בית עובד האדומי, דוד מחליט להעלות את ארון ה' לירושלים בטקס חגיגי.

מיכל, אשת דוד, מלגלת לדוד על התנהגותו ועל מעשיו בשעת הטקס, ומתפתח ביניהם ריב שבו הם מטיחים זה בזה האשמות קשות.

משימה שמואל ב' פרק ו':

השלימו את תרשימים הזרימה הבא:

דוד ומיכל:	
_____	דוד מול הארון:
_____	מיכל בחלון:
_____	מיכל מול דוד:
_____	דוד מול מיכל:
_____	סוף עצוב לסיפור אהבה:

סממני כבוד וזהירות שנהגו דוד ואנשיו בארון:

- _____
- _____
- _____

שמואל ב' פרק ז' – דוד פונה לנתן הנביא בבקשה לבנות בית לה'

קשת דוד (א-ג)

לאחר שדוד בנה את ביתו והעלה את ארון ה', הוא מרגיש לא בנוח שביתו הוא בית ארזים בנוי ואילו ארון ה' נמצא באוהל פשוט. לכן הוא פונה אל נתן הנביא ועוד לפני שדוד מספיק לשאול משהו, נתן כבר אומר לו בצורה ברורה: "וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל הַמֶּלֶךְ: כֹּל אֲשֶׁר בְּלִבְךָ לַעֲשֹׂה כִּי ה' עִמָּךְ" (ג).

דחיית הבקשה על ידי ה' (ד-ז)

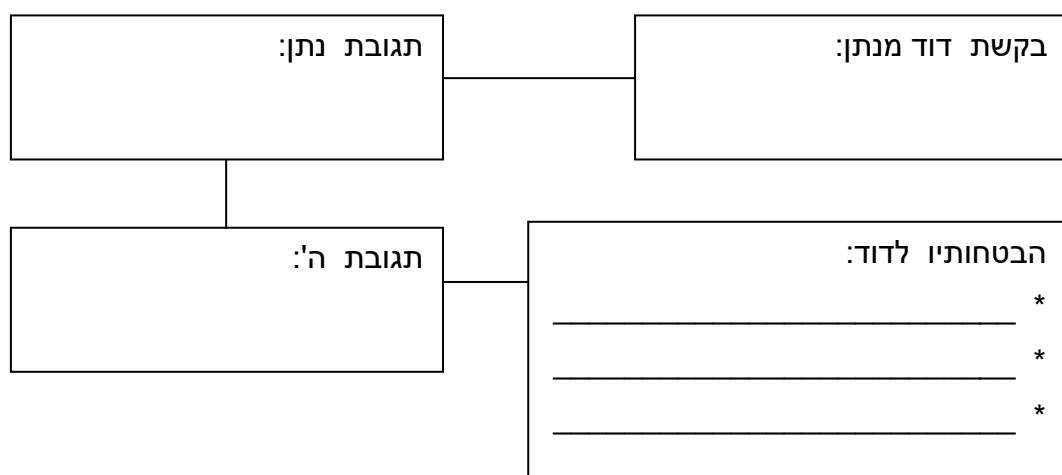
באותו הלילה ה' נגלה בחלום אל נתן ומבהיר לו שבקשתו של דוד נדחית. ה' מסביר לנתן בנאום ארוך שארון ה' אינו צריך כרגע בית ארזים מפואר, ועד היום הוא שכן במשכן ארעי. בכל מקרה מביח הקב"ה שבנו של דוד יבנה את בית ה': "וַהֲקִימְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ וְהִכְלִינְתִּי אֶת מְמֹלְכָתוֹ. הוּא יִבְנֶה בַּיַּת לַשָּׁמַיִם וְכִנְנְתִּי אֶת פְּסָא מִמְּלְכָתוֹ עַד עוֹלָם" (יב-יג). בפרקנו לא מופיע הסבר מדוע דוד לא יכול לבנות את בית המקדש.

תפילת דוד לה' (יח-כט)

לאחר שנתן מוסר לדוד את דברי ה', דוד פוצח בתפילה נרגשת לקב"ה. בניגוד למצופה, דוד אינו מנסה להתווכח או להבין מהי הסיבה שה' לא מעוניין שהוא יבנה לו בית כעת. דוד פשוט מודה לה' על מה שיש כרגע, ומכריז: "אַתָּה הוּא הֵאָּ-לֵהִים וַיְדַבְּרִיךָ יְהוָה אֶמֶת" (כח).

משימה שמואל ב' פרק ז':

השלימו את תרשימים הזרימה הבא:

ספר מלכים

מלכים א'

מלכים א' פרק י' (פסוקים א' – י"ג) : שלמה ומלכת שבא ביקורה של מלכת שבא

מהלך זה יתמקד בשליחות הדיפלומטית של מלכת שבא לירושלים, לשלמה. בפתחה למהלך נבין את חשיבותה של דיפלומטיה ונדגיש את תפקידן של מתנות בתחום זה. לב המהלך יעסוק באינטרסים הכלכליים של מלכת שבא, המאבק שלה בחירים והדרך שבה זכתה לשלמה ייתן לה "אֶת כָּל חֶפְצָהּ" (פסוק י"ג). נסיים בחשיבה על דרכים דיפלומטיות שונות להשיג מטרות לאומיות בימינו.

דיפלומטיה היא אמנות ניהול משא ומתן בין נציגיהן המוסמכים של קבוצות או אומות שונות, בעיקר בענייני מסחר וביטחון לאומי. ראשית הדיפלומטיה: יש המתארכים את לידת הדיפלומטיה לערש הציוויליזציה האנושית. מנגנון דיפלומטי שהושתת על שליחים, החלפת מתנות וכללי הטקס בין ישויות מדיניות היה קיים ככל הנראה עוד במזרח הקדום, החל באלף השלישי לפנה"ס, בין מעצמות האזור (בבל, אשור ומצרים) ובין לבין ישויות קטנות יותר. עדות נוספת לעובדה כי הדיפלומטיה היא עתיקת ימים מצויה בספר התנ"ך: דוד המלך, שהשתמש בעיקר בכוח הזרוע כדי להרחיב את ממלכתו, לא בחל בשימוש בדיפלומטיה כדי לתמרן את השחקנים המרכזיים במערכת הבינלאומית באותה תקופה (ובראשם ארם, עמון, מואב, אדום, פלשת וצידון). (מתוך ערך ויקיפדיה)

דיפלומטיה בתקופת שלמה:

שליטים הביאו מתנות לשלמה, סחורה משובחת, ובתמורה קיבלו משלמה שלמה רשות לעבור באוניות שלהם במעבר ים סוף כדי שיוכלו להעביר סחורה לארצות אחרות.

גם כיום משתמשים בדיפלומטיה בין היתר למטרות של מסחר.

בפרק זה פסוקים א' – י"ג אנו רואים שמלכת שבא שהגיעה לבקר את שלמה, ובעצם מתגלות בפרק זה שלוש סיבות להגעתה של מלכת שבא בביקור זה:

א. לבדוק את חוכמתו של שלמה באמצעות חידות.

ב. לשכנע את שלמה להפסיק את המסחר שלו עם מלך חירם שבמעבר ים סוף.

ג. נישואים דיפלומטיים – באה להתחתן עם שלמה בשביל קשרי מסחר.

מסופר גם בפסוקים ד' – ה' שבמהלך ביקורה של מלכת שבא היא **התרשמה ממספר דברים**:

1. מחוכמתו הרבה של שלמה, מבית המקדש ומהארמון המפואר שבנה: " **וַתֵּרָא מִלֶּכֶת שְׁבָא אֶת**

כָּל חֲכַמַת שְׁלֹמֹה וְהַבֵּית אֲשֶׁר בָּנָה."

2. מהמאכלים שהוגשו: " **וּמֵאֵכֶל שֶׁלְּחָנוּ**."

3. מהסדר שבו עמדו משרתיו לשרתו, כל משרת לפי מקומו ותפקידו ומלבוש המשרתים: " **וּמוֹשֵׁב**

עֲבָדָיו וּמַעֲמַד מְשֻׁרְתָּו וּמִלְבָּשֵׁיהֶם וּמִשְׁקֵיו."

4. מדרך המבוא שהכין מביתו לבית המקדש, שהיה עולה בו לבית ה': " **וְעֵלְתָּ אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית ה'**."

מלכת שבא מתפעלת מאוד משלמה, ומרוב התפעלות ותדהמה לא היה במלכת שבא אוויר לנשימה: " **וְלֹא הָיָה בָּהּ עוֹד רוּחַ**", והיא מברכת את שלמה על כך שהוא מלך, ושבוזכות חוכמתו הרבה הוא

ידע לשפוט את העם בצדק.

מלכת שבא גם נותנת לשלמה **מתנות**:

א. **120 כיכר זהב**

ב. **הרבה מאוד בשמים**

ג. **אבן יקרה**

בהמשך בפסוקים י"א - י"ב בסיפור על שלמה ומלכת שבא, מוזכר גם **המלך חירם**, שקיים קשרי מסחר עם שלמה המלך כשעבר עם אוניותיו במעבר ים סוף שבשליטתו של שלמה.

השאלה שנשאלת היא מדוע מזכירים את מלך חירם דווקא עכשיו בתוך הסיפור על מלכת שבא? והתשובה לכך היא שבעצם רוצים להראות שהייתה תחרות בין מלך חירם לבין מלכת שבא על קשרי מסחר עם המלך שלמה.

מלך חירם היה מבקש משלמה רשות **לעבור במעבר ים סוף** ששלמה שלט עליו כדי להעביר סחורה באונייה שלו לארצות אחרות. **חירם נותן לשלמה בתמורה: 120 כיכר זהב, הרבה מאוד עצי אלמוגים(עצים חזקים לבנייה), ואבן יקרה.**

מסופר גם שהיה הבדל בין המתנות של מלכת שבא למלך חירם:

מלכת שבא – הביאה הרבה בשמים ואילו מלך חירם – הביא הרבה עצי אלמוגים.

מתנות אלו מתוארות בהגזמה על ידי הסופר המקראי: לא היו הרבה בשמים כמו הבשמים שהביאה מלכת שבא / לא היו הרבה עצי אלמוגים בירושלים כמו עצי האלמוגים שהביא מלך חירם.

זה גם כדי להראות את התחרות שבין מלכת שבא לבין המלך חירם, ששניהם רצו בקרבתו של שלמה בגלל אינטרסים כלכליים.

לקראת סוף הסיפור בפסוק י"ג מסופר **"וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן לְמַלְכַּת שְׁבָא אֶת כָּל חֲפָצָה אֲשֶׁר שְׁאַלָה"**. כלומר **מלכת שבא קיבלה את כל הדברים שלא יכלה להשיג בארצה**, את כל המטרות שלמען הגיעה לביקור אצל שלמה:

א. גילתה שלמה באמת חכם כמו שהשמועה עליו אומרת.

ב. שכנעה את שלמה להפסיק את המסחר שלו עם מלך חירם שבמעבר ים סוף.

ג. נישואים דיפלומטיים – התחתנה עם שלמה בשביל קשרי מסחר.

פירושי מילים מלכים א' פרק י' :	
ומלכת שבא = מלכה שמולכת על מדינה ששמה שבא	אָנִי תרשיש = צי אוניות שמפליג לתרשיש
מִסְעָד לְבֵית ה' = מדרגות ומעקה	

ענו על השאלות הבאות:

1. אילו מתנות יביאו שליטים לשלמה ואילו מתנות שלמה יכול להעניק בחזרה?

2. אילו מתנות מתאימות להעביר היום בין מדינות, לדעתכם?

3. קראו את פסוקים א'-ח' ומנו שלוש סיבות להגעתה של מלכת שבא לבקר את שלמה.

4. קראו את פסוק ט'. מה מברכת מלכת שבא את שלמה?

5. בפסוק י"ג כתוב: "וְהַמֶּלֶךְ שָׁלַמָּה נָתַן לְמַלְכַת שֶׁבַא אֶת כָּל חֶפְצֶיהָ אֲשֶׁר שָׁאַלָהּ". מה שאלה (ביקשה) מלכת שבא?

6. עיינו בפסוק י". מה נתנה מלכת שבא לשלמה?

7. א. עיינו בפסוקים י"א- י"ב. איזו דמות מוזכרת בפסוקים ומה אנו יודעים עליה כבר?

ב. מדוע מזכירים אותה דווקא עכשיו, באמצע הסיפור על מלכת שבא ?

ג. עיינו בפרק ט' פסוקים כ"ו- כ"ח וכתבו: מה מבקש חירם ומה הוא נותן בתמורה?

8. מי נתן מה? קראו את הטבלה הבאה וענו על השאלות הבאות:

מלכת שבא	חירם מלך צור
מָאָה וְעֶשְׂרִים כֶּפֶר זָהָב (פרק י" פסוק י')	מָאָה וְעֶשְׂרִים כֶּפֶר זָהָב (פרק ט' פסוק י"ד)
וּבִשְׂמִים הַרְבֵּה מְאֹד... לֹא בָּא כְּבֶשֶׂם הֵהוּא עוֹד לְרֹב עֲצֵי אֲלֻמָּגִים... לֹא בָּא כֹּן עֲצֵי אֲלֻמָּגִים וְלֹא נִרְאָה עַד (פרק י' פסוק י')	הַיּוֹם הַזֶּה (פרק י" פסוקים י"א-י"ב)
אֶבֶן יָקָרָה (פרק י" פסוק י')	אֶבֶן יָקָרָה (פרק י" פסוק י"א)

א. האם יש הבדל בין המתנות?

ב. מה אפשר לומר על האופן ששניהם מנוסחים?

מה הסופר רוצה למסור לנו? נראה שיש כאן דוגמה של מלך מהמערב ומלכה מהמזרח הבאים לראות את חוכמת שלמה. אולי כדי ללמד אותנו שהשכנים בצפון (צור) והשכנים מדרום (מצרים ושבא) מתחרים ביניהם על הקרבה לשלמה המלך משום שכל המלכויות מסביב העריכו את מלכותו של שלמה.

9. א. האם לדעתכם היו למלכת שבא ולמלך חירם אינטרסים נוספים?

ב. הציעו לפחות שתי דרכים בהן דיפלומטים בימינו משיגים מטרות לאומיות.

מלכים א' פרק י"א : חטאי המלך שלמה ועונשיו

שלמה עבר על כמה איסורים שה' קבע, ושלמה הפר אותם .

שני האיסורים שעליהם עבר שלמה בפסוקים א - י הם :

- לא להתחתן עם נשים נוכריות : " ... לא תבאו בָּהֶם וְהֵם לֹא יבאו בְּכֶם " (פסוק ב)
- לא לעבוד אלהים אחרים – שלמה בנה במות לאלוהי נשותיו הנוכריות, כי היטו את לבבו לכך: "... לְבַלְתִּי לָקֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרַי " (פסוק י)

התנהגות שלמה מנוגדת לחוק המלך שבספר דברים י"ז, ט"ו – י"ט ; בשני דברים :

- שלמה התחתן עם נשים רבות בניגוד לחוק המלך : "לא ירבה לו נשים"
 - שלמה עבד אלהים אחרים בניגוד לחוק המלך : "לא יסור לבבו", "ילמד ליראה את ה' "
- זכרו! שלמה התחתן עם נשים נוכריות כדי לחזק את קשרי המסחר שלו עם מלכים ששלמה שלט בהם, כדי שהם לא ימרדו בו ולא יילחמו בו.
- ה' לא העניש את שלמה לאחר שביצע את החטאים החמורים האלו " לְמַעַן דָּוִד עֲבָדִי " (פסוק יג). כלומר: ה' הבטיח לדוד, אביו של שלמה, שהשושלת שלו תמשיך, ולכן העונש של שלמה לא יהיה בימיו, אלא בימי בנו: " מִיַּד בְּנֶךָ אֶקְרָעֶנָּה " (פסוק יב) – גמול לדורות, ואף יש כאן גם גמול קיבוצי, שכן לא רק צאצאי שלמה ייענשו, אלא גם כל העם יסבול מהעונש.

עונשיו של שלמה:

- פילוג הממלכה – " קרע אקרע את-הממלכה מעליך " (פסוק יא) בימי בנו רחבעם.

- מבחינה מדינית – קמו (מרדו) על שלמה שטנים = אויבים, שהיו משועבדים לו :

" וַיִּקָּם ה' שָׁטָן לְשָׁלְמָה, אֶת הַדָּד הָאֲדָמִי " (פסוק יד),

" וַיִּקָּם אֱלֹהִים לֹו שָׁטָן, אֶת רִזּוֹן בֶּן-אֶלְדֵּע " (פסוק כג),

" וַיִּרְבְּעַם בֶּן-נְבַט אֶפְרָתִי ... וַיָּרֶם דָּד, בְּמֶלֶךְ " (פסוק כו).

- מבחינה חברתית – פנימית – ירבעם בן נבט משבט אפרים עבד שלמה, אחראי על מס עובד, מנצל את התמרמרות העם, שמרגישים מופלים לרעה בגלל נטל המיסים עליהם ועבודות הכפייה " סבל בית יוסף ", ומחליט למרוד בשלמה המלך ולהנהיג את העם (פסוקים כט – לב).

הנביא אחיה השילוני וירבעם בן נבט (כ"ט – מ"ט):

המעשה הסמלי שעושה אחיה השילוני : קורע את השמלה של ירבעם ל 12 קרעים. משמעות המעשה הסמלי : קריעת הממלכה מבית דוד ופילוג הממלכה בימי בנו של שלמה, רחבעם

שלמה רוצה להרוג את ירבעם בן נבט שמורד בו, וירבעם בורח למצרים : " וַיִּבְקֹשׁ שְׁלֹמֹה לְהָמִית אֶת יִרְבְּעָם, וַיִּקָּם יִרְבְּעָם, וַיִּבְרַח מִצְרַיִם אֶל שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיְהִי בְּמִצְרַיִם, עַד מוֹת שְׁלֹמֹה " (פסוק מ').

ואז שלמה מת, ורחבעם בנו מולך תחתיו על יהודה: " וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה, עִם אֲבֹתָיו, וַיִּקְבְּר, בְּעִיר דָּוִד אָבִיו, וַיִּמְלֹךְ רְחֲבֹעַם בְּנוֹ, תַּחְתָּיו " (פסוק מ"ג).

אמצעים ספרותיים במלכים א' פרק י"א

השלימו את המשפטים הבאים על פי מחסן התשובות שנמצא בהמשך :

אמצעים ספרותיים שבהם משתמש המחבר להדגיש דבריו בעניין חטאי שלמה ועונשיו:

1. פירוט – הסופר מפרט את מוצאן של הנשים "מואביות, עמניות, אדמית, צדנית חתית ואת שמות אלוהיהן עשתרת אלהי צדנים...מלכם שקץ עמנים...כמוש שקץ מואב...מלך שקץ בני עמון. כך נוצרת תחושה של הרבה וכל זה כדי _____

2. הגזמה – הסופר מגזים בעניין הנשים על ידי שימוש במספרים טיפולוגיים (סמליים) – לא באמת היו לו 1000 נשים. (זה באומדן – בערך היו לו 1000 נשים - "ויהי לו נשים שבע מאות ופלגשים שלוש מאות), המסמלים שלמות, כדי _____

3. השוואה ניגודית לדוד – השוואה ניגודית של שלמה לדוד אביו. דוד עבד את ה', ואילו שלמה מרבה לחטוא לפחות לעת זקנתו, "ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו. ולא מלא אחרי ה' כדוד אביו". ההשוואה הניגודית לדוד נרמזת גם מהקבלת ימי זקנתו של שלמה לימי זקנתו של דוד (ראו מלכים א', א') בשני המקרים מדובר במלכים שבזקנתם הם מתוארים כחלשים, אך בעוד שחולשת דוד היא _____ אצל שלמה זו _____

4. השוואה ניגודית לראשית מלכות שלמה – כששלמה היה צעיר – פעמיים ניתנת הערכה לשלמה על מעשיו הדתיים. בראשית מלכותו (ג', א' – ג') נאמר: "ויהאב שלמה את ה' ללכת בחקות דוד אביו" ובפרקנו נאמר "ויהמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות...נשיו הטו את לבבו אחרי אלוהים אחרים. ויעש שלמה הרע בעיני ה' ולא מלא אחרי ה' כדוד אביו". השורש המנוגד א-ה-ב ממחיש את הפער בין ראשית מלכות שלמה, כששלמה היה צעיר - _____ כעת, כששלמה זקן – _____ שימו לב! השורש א-ה-ב כאן היא מילה מנחה.

5. חזרות המחבר חוזר על דבריו פעמיים ובכך יוצר העצמה של החטאים. _____

מחסן תשובות:

ל ליצור רושם של ריבוי, ולהראות ששלמה חטא בחטא חמור כיוון שהיו לו נשים רבות / להעצים את החטא של שלמה, להראות שהחטא שלו גדול וחמור, כיוון שהתחתן עם הרבה נשים גויות / חולשת הגוף / חולשת האמונה / הוא אוהב את נשיו הנוכריות ואת הפולחן הזר שהביאו עמן / הוא אהב את ה' ותורתו / פעמיים נזכרות נשותיו הנוכריות של שלמה

מלכים א' פרק י"א, פסוקים כ"ו – ל"ט - ירבעם בן נבט (אויב מבית)

מלכים א', י"א, כ"ו - כ"ח אקספוזיציה = היצג

"וירבעם בן נבט אפרתי מן הצרדה ושם אמו צרועה אשה אלמנה עבד לשלמה, וירם יד במלך. וזה הדבר אשר הרים יד במלך: שלמה בנה את המלוא, סגר את פרץ עיר דוד אביו. והאיש ירבעם גבור חיל, וירא שלמה את הנער כי עשה מלאכה הוא, ויפקד אתו לכל סבל בית יוסף". פסוקים אלה הם אקספוזיציה: פסוקים הנמסרים בדרך כלל בתחילת הסיפור (ולא דווקא בתחילת הפרק!!!) והכרחיים להבנת המשך העלילה. בהמשך העלילה יסופר על ירבעם שמנהיג את עשרת שבטי הצפון למרוד בבית דוד, והופך למלך של עשרת שבטי הצפון. מטרתם של פסוקים אלה היא להסביר מיהו ירבעם, כיצד צבר את כוחו והפך למנהיג, וכיצד אחר כך הפך אפילו למלך על עשרת השבטים.

הפרטים הנמסרים על ירבעם בן נבט:

1. **אפרתי** = _____ היה אחד השבטים הגדולים שבשבטי הצפון, והיו לו יחסי יריבות עם שבט יהודה, שאליו השתייך שלמה. ירבעם גדל בשבט שהייתה לו יריבות שורשית עם בית דוד ועם שבט יהודה בכלל.

2. **בן אשה אלמנה** = ירבעם בא ממעמד חברתי נמוך ומנוצל. כבן לאחת _____, בן של אישה אלמנה שבדרך כלל מפתחות מרירות כלפי השלטון, במקרה של שלמה התעצמה המרירות. ירבעם ראה את העושר המופגן של שלמה, שהצטבר מן המיסים הגבוהים שנגבו מהעם.

3. **גיבור חיל** = ביטוי זה אפשר לפרש _____ על פי שני הפרושים, הצליח ירבעם להגיע להישגים נכבדים עוד בהיותו אדם צעיר. זה מראה על כושר מנהיגות ושאפתנות, **תכונות שמבהירות את יכולתו להנהיג מרד.**

4. אחראי ל **"כל סבל בית יוסף"** = שלמה מינה את ירבעם לאחראי לכל עבודת הבנייה _____ . בתקופה זו בנה שלמה את המלוא (מילו אבנים ועפר בין שתי חומות) **"וסגר את פרץ עיר דוד אביו"** כלומר בנה חומה סביב פרצה שהייתה בחומת העיר. **בעבודה זו הועסקו בני השבטים השונים. כאשר עבדו שבטי בית יוסף, מונה ירבעם לאחראי להם. ברור כיצד הפך בעיני שבטי הצפון למנהיג, וכיצד צבר כוח למרוד בבית דוד.**

הביטוי **סבל בית יוסף** מסביר מדוע חשבו השבטים למרוד. הם עבדו בשביל שלמה בבנייה, ולא קבלו שכר תמורת עבודתם. באופן טבעי הם _____ .

מחסן תשובות:

השכבות החלשות בעם / שבט אפרים / חשו מנוצלים ע"י השלטון / של שבטי הצפון (בית יוסף) / כ"גיבור צבאי" או כ"בעל אדמות ורכוש"

מלכים א' פרק י"א, פסוקים: כ"ט – ל"ט - פגישת אחיה וירבעם

ה' שולח את אחיה, נביא משילה, שפוגש את ירבעם ונוקט מעשה סמלי: הוא קורע את השמלה (שלו? של ירבעם? שתי האפשרויות קיימות) ל-12 קרעים, נותן עשרה לירבעם ומשאיר קרע אחד אצלו. פשר המעשה הסמלי ברור: ה' קורע את הממלכה, לוקח מבית דוד עשרה שבטים ונותן אותם ל _____ , אשר ימלוך עליהם וזו תהיה ממלכת ישראל, ואילו שבט אחד יישאר לבית דוד, שבט יהודה, וזו תהיה ממלכת יהודה, שעליה ימלוך _____ .

הקושי: איך אפשר שסכום הקרעים הוא 11, הרי מספר שבטי ישראל _____ ?
הפתרון: _____ היה שבט קטן שלאחר פילוג הממלכה נבלע ברובו בתוך יהודה - כלומר: כשנאמר, שקרע אחד יהיה לבית דוד, בנימין כלול בתוך יהודה.
גם בדברי אחיה השילוני בולטת התפיסה של גמול לדורות ושל גמול קיבוצי:

גמול לדורות:

1. שלמה חטא, אבל _____ : "ולקחתי המלוכה מיד בנו" - פסוק ל"ה.
2. שבט אחד יישאר לבנו של שלמה בזכות דוד, הסבא: "ולבנו אתן שבט אחד למען היות ניר _____ - פסוק ל"ו.

גמול קיבוצי:

שלמה חטא בעבודה זרה והכתוב בפסוק ל"ג מדבר בלשון רבים כאילו _____ אשם בעבודה זרה וייענש בידי ה': "הנני קרע את הממלכה מיד שלמה... יען אשר עזבוני וישתחוו לעשתרת אלהי צדנים... ולא הלכו בדרכי לעשות הישר בעיני וחקתי ומשפטי כדוד אביו".

המילים המנחות בקטע זה:

1. השורשים ל-ק-ח נ-ת-נ שורשים אלה חוזרים ומדגישים את _____ רוב הממלכה מבית דוד, _____ לירבעם. ראו פסוקים ל"א, ל"ד, ל"ה, ל"ו, ל"ז, ל"ח, כך גם השורש ק-ר-ע פסוקים י"א, י"ב, י"ג, ל', ל"א.

2. הביטוי "ירושלים העיר אשר בחרתי" מדגיש את יחסו המיוחד של ה' ל _____ עם חסדו של ה' לבית דוד, מדגישים שני ביטויים אלה את העיקרון של קדושת ירושלים ובית דוד.

מחסן תשובות:

12 / העם כולו / הממלכה תתפלג בימי בנו / רחבעם בן שלמה / לקיחת / ירבעם בן נבט / לדוד עבדי / נתינתה / בנימין / ירושלים

מלכים א' פרק י"א – פסוקים ל"ו – ל"ט: לירבעם מובטח שלבית דוד יישאר שבט _____ . לירבעם בן נבט יינתנו _____ שבטים .

מלכים א' פרק י"א – פסוקים מ' – מ"א

שלמה רוצה להרוג את _____ – ירבעם בורח למצרים כדי לקבל _____ לפנינו סגירת מעגל ביחס למלכים א', ג', א' ולמלכים א', י"א, א' - שם מצרים סימלה את גדולת שלמה (מלך מצרים הסכים לנישואיו עם בתו) – כאן _____ כי ירבעם המורד בורח למצרים ומקבל שם חסות מדינית.

פסוק מ"א – שלמה מת ורחבעם בנו מולך תחתיו.

מחסן תשובות:

10 / 1 / חסות מדינית / ירבעם בן נבט / מצרים מסמלת את נפילת שלמה

נבואה

קראו את הקטע הבא :

נביא הוא אדם המקבל מסר מאלוהים שאותו עליו להעביר אל העם. ה' לא דיבר עם כל אדם. ה' דיבר אל הנביא והעביר אליו מסר לעם, והנביא דיבר והעביר את המסר של ה' לעם. נביאים ידועים הם משה, שמואל, יונה ועוד. ה' בוחר את האדם שיהיה נביא.

הרמב"ם אומר שה' בוחר את הנביא לפי התכונות הבאות: על האדם להיות חכם, בעל דעה צלולה וברורה, בעל אופי - להיות בשליטה מלאה ובעל מזג רגוע, לדחות חומרנות ואת מותרות החיים, ולהקדיש את עצמו לחלוטין לעבודת ה'.

ישנם שני סוגי נביאים: נביא אמת, ונביא שקר.

נביא אמת זה אדם שיש לו את התכונות שאמרנו קודם, ושליהם ה' בוחר אותו להיות לנביא. נביא שקר זה אדם שאין לו את התכונות שאמרנו קודם, ושליהם ה' בוחר אותו להיות לנביא. אם הנביא מודיע שהוא קיבל נבואה, והנבואה שלו ומה שהוא אמר לא מתגשם.

חזויית הנבואה: משהו כמו מתח גבוה עובר בין ה' לנביא, יש השפעה על חושיו של הנביא, לפעמים הנביא מתעלף או יש לו התקפי רעד בלתי נשלטים, לפעמים הנביא ראה את חזיון הנבואה בחלום, והיה מבין אותה רק אחרי שהתעורר מהחלום. רק על משה נאמר כי הוא דיבר עם ה' "כאשר ידבר איש אל רעהו" (שמות, ל"ג, י"א): חזיון הנבואה היה אצלו דבר שגרתי שלא גרם לו לתופעות הנ"ל.

ישנם כללים עיקריים הקשורים לנבואה: על העם לציית להנחיות הנביא, אסור לעם להטיל ספק בהבטחותיו של ה' או באזהרותיו הנמסרות באמצעות הנביא, ולא לבדוק אותן כדי לראות אם הן נכונות. על הנביא למלא באופן אישי את הנחיותיו של ה' (כלומר, פעל בעצמך כמו שאתה מטיף לאחרים לפעול), אסור לנביא להתעלם מנבואה שמקבלים (כפי שניסה יונה לעשות), אסור לנביא לנבא בשם של אלים אחרים (אפילו אם התוכן הוא אמת). תקופת הנבואה באה לסיימה הרשמי לפני כ-2300 שנה.

ענו על השאלות על פי הקטע שקראתם :

1. מהו נביא?
2. מי בוחר את הנביא?
3. לפי הרמב"ם, על פי אלו תכונות ה' בוחר את הנביא?
4. ציינו את שני סוגי הנביאים:
5. הסבירו מהו נביא אמת ומהו נביא שקר?

6. תארו את חזויית הנבואה (מה הנביא עובר כשהוא מקבל נבואה?)

7. אצל איזה נביא הייתה חוויית הנבואה יוצאת דופן? תארו כיצד?

8. מהם הכללים העיקריים הקשורים לנבואה? (כללים החלים על העם, וכלליים שחלים על הנביא)

9. האם גם כיום יש נביאים? ואם לא, אז מתי הסתיימה תקופת הנבואה?

מושגים מקראיים

- מטאפורה - צירוף של שתי מילים מתוך תחומי חיים שונים, ללא מילות דימוי או כ' הדימוי. למשל : לב הים.
- מדרש שם – במקרא ניתנו מדרשי שם רבים כהסבר לשמות של דמויות מהתנ"ך או לשמות של מקומות . לרוב יש קשר בין צליל השם לבין השם עצמו. שמו של משה מוסבר " :וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַיָּמִים מְשִׁיתֶהוּ".
- מספר טיפולוגי – מספר במקרא שהוא סמל לשלמות או לקדושה ויש לו משמעות מיוחדת, למשל 7, 3, 40.
- הדרגתיות – מבנה שמובא שלב אחר שלב באופן הדרגתי. לעיתים מהקל אל הכבד ולעיתים מהכבד אל הקל.
- אקספוזיציה - זהו אמצעי ספרותי מקובל לפתיחת סיפור, בתחילת הסיפור מופיעים פרטים בסיסיים, העוזרים לקורא להבין את הסיפור כמו הדמויות, המקום, הזמן והבעייתיות.
- מילה מנחה - מילה או שורש מילה החוזרים מספר פעמים בטקסט ורומזים על משמעות או רעיון מרכזי בסיפור.
- קינה - שיר אבל והספד הנאמר על אדם או קבוצה בעקבות מוות או חורבן.
- שאלה רטורית -שאלה מְדוּמָה, שתשובתה ברורה מאליה. מטרתה להדגיש רעיון, בעיה או דילְמָה, או לעשות רושם על השומע. שאלות רטוריות מרבות להופיע בשירה ובנאומי הנביאים.
- תקבולת - אמצעי ספרותי שמופיע לרוב בשירה המקראית. שני חלקי משפט שיש ביניהם קשר של תוכן וצורה. יש שלושה סוגים של תקבולות : תקבולת נרדפת, ניגודית ומשלימה.